

MADÁCH IMRE

NÁPOLYI ENDRE

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

ELSŐ FELVONÁS

AZ UDVARI ÜNNEP

Első jelenés

(Fényes királyi terem, a háttért oszlopszat képezi, magas boltozatú bemenettel, melyen keresztül örökkel s apródokkal ellátott csarnokba nyílik a kilátás. - Jobbra a nézőktől két ajtó, balra kettes trón, mellette két aranyozott karszék s több sorba helyezett ülések. - Az öltözetek mind ünnepélyesek, Endre s a magyar udvar nemzeti viseletben. Durazzo komolyan jár fel s alá, Ágnes indulatos beszéd közt egyik ülésről hirtelen fölkél s az előszínre jő.)

DURAZZO

Vesszen tehát a Durazzók ezer éven át viruló háza! - Hah! Dicső álmaim, melyekben fiaim vállait bíborpalást borítá, s parancsira egy nemzet figyelt, mind elhagyatok, mindennek vége. Szép álmom volt, anyám! Kár, hogy az álmod ébredés szokta követni. *(Nem figyelve reá, a karszékhez közelít, s azoknak egyikét feldönti.)* Itt volna helyed! E hely az Isten, s igazság előtt tiéd, melyet most idegen bitorol. Ne irigyeld őt, anyám, kényelmetlen ülés az ott! Mely a világ gyönyörétől, jégihletével elszakít. - Kényelmetlen ülés? S ha az volna, ha volna kínpad, - midőn díja halhatatlanság; van-e férfi, ki megvetné kívüled - van-e oly pulya, ki fősvény kedve életével nem vetné azt oda egy percért, mely az öröklét koszorúját fűzi homlokára. *(Megállva.)* Halhatatlanság? Illat, mely a lehullt virágot egy perccel éli át. Óh, súlyos, anyám, az érckorona, körét kerüli az álmom, s fénye hevében lefoszlanak a boldogság virágoi. Emelje azt óriási karokkal, ki boldogítani tud anélkül, hogy boldog legyen, mert a fény magas csillogása közt minden színélhető, csak a föld legszebb leánya nem, a megelégedés.

ÁGNES *(mindég növekvő indulattal)*

Óh, Ágnes, a Perigordok férfias fajából, miért levék Durazzo hitvese! Miért inkább nem ölted el magaddal a még születendő nemzedékeket, minthogy gyermeked így meggyalázza családját, nemzetét. - De benned kiholt a férfi önérték, ki a nemzetiség.

DURAZZO

Egy tróneljátszással vádolsz anyám, mellyel nem bírtam; Istenemre! Durazzo csak anyától hallgatá ezt végig. Vagy hol van ember széles e hazán, ki mondani merje, hogy Durazzo korcs, hogy férfiatlan.

ÁGNES

Én, anyád mondom azt, egy gyöngye asszony! Vagy túrnéd-e, Martel rokona, hogy őseid trónját egy földönfutó bitorolja? Túrnéd-e e gyalázatot? Óh, lennék férfi, s te asszony a guzsalynál!

DURAZZO

Ne többet erről, elfelejthetném szitkaid felett, hogy anyám beszél. *(A karszéket fölláلتítja.)*

ÁGNES *(gúnyyal)*

Úgy, úgy! Szegődj hozzájuk szolgál is, míg ők trónodon kacagnak. Örülj, ha szolgálatodat egy jóakaró mosoly jutalmazza meg.

DURAZZO

A Durazzók mindég nagyobb dicsőségeknek tartották a roskadó trónt föltartani, mint ledönteni. - Hisz annak romjai is édes hazánkat sújtják.

ÁGNES *(elfojtott, de később kitörő haraggal)*

Jól van, én nem szólok, nem semmit többé. - De hogyha az ifjú idegent egy félvilág csodálja, meg intéseitől országok sorsa függ, s te sötét zugolyból lesed pillantásait, akkor eszedbe jutok, de késő lesz. Örülj, vigadj csak oktalan gyermekül az ünnepélynek, én sírhatok, mert tudom, az házam halotti dísze! *(Sebesen jobbra el, Durazzo némán utána néz.)*

DURAZZO

Szereteted ragad el, anyám! Mert azt hiszed, hogy boldog csak az irigyelt lehet.

Második jelenés

(Kürtszó, a csarnokban mozgás és több szózat: „A király éljen! Éljen a király!” Róbert Endrétől s Johannától gyámolítva belép, mellette Sancha, utánuk magyar s olasz főurak kísérettel. Róbert és Sancha a trónon, Endre s Johanna karszékeiken foglalnak helyet, a főurak a többi üléseken. A különvált magyar s olasz kíséret a jobb oldalt s háttért foglalja el.)

CABASSOLE *(a magyar kísérethez, mely az olasz előtt akar belépni)*

Hátra a magyar ebekkel, - olaszé az elsőség! *(Az olasz kíséret kacag és tapsol, a hátravonuló magyarok közt zúgás.)*

RÓBERT

Fényes koszorúban gyűltetek össze trónom körül Nápoly legjobbjai, melyen én az ég kegyéből negyven éven át küzdöm a vést, s vihart, mely népemet fenyíti. Erőt az öntudat, s népem boldogsága adott, fürteimen immár az idő moha fehérlik, országgondok virrasztó súlya alatt elhamvadtak arcaim, s mint vézsújtott fenyő, szál termetem meggörbedt. De bátran nézek vissza átélte éveimre, mert benne egyéb könnyeket nem találok a hála könnyeinél, nem látok egyéb kiontott vért a csendháborítóénál. Ím, szép apák! Közelít a nap, melyben a királyok királya számadásra hív! Mentem minden tehertől akarok megjelenni előtte, boldogan hagyva népemet. És boldoggá teszem, mert trónjára a béke angyalát ültetem olajággal s örül a had istenét állítom oldalához. Hogy míg amaz hon boldogít, ez Nápoly dicsőségét harctéren vívja ki; míg amaz a béke virágít ápolja, ez férfi erővel őrizze meg őket a véstől. - Elvégre Johannát, szeretett unokámat, ama harci nép, a dicső magyar hon fejedelmi fiával, Endrével jegyzem el, kinek e trón úgyis, mint Martel Károly unokájának, örökölni esett. - Legyetek boldogak és boldogítsatok.

ENDRE *(megindulva)*

Atyám! Nápoly! Idegen hazából jövök közetekbe, egy drága honból, mely annyiszorta kedvesebb előttem, mentől több gyászos emlék csatol határhoz. Jöttem, hogy őseimtől reám maradt trónomat foglaljam el, hogy ifjúságom szent álmait, népemet naggyá, boldoggá nevelni valósíthassam. - Te legdrágább birtokodat bíztad reám, kedvesebbet a trónnál, s a trón legszebb gyöngyét, Johannát. Isten! Mi boldog, ki külhonban is rokon keblekre talál! Ő majd nehéz napokban lemosolyogja a gondot, a bút homlokomról, szerelme ad díjt a harc után, s erős új csatákra. - És én kénytelen vagyok szavakba foglalni mindezt, szavakba, melyek érteimnek oly elégtelen tolmácsai. *(A magyar udvarhoz.)* Vitézlő Urak, barátim! *(Méltósággal.)* Köszönet néktek is, kik elhagyva mindent, készek valátok velem megosztani a sors csapását. Legyetek trónom védői, őrjei, mint magyarhoz illő, bizalmam belétek erős, mint Istenben, bizalmát magyar fejedelem nem vonta még meg nemzetétől.

(Zúgás az olaszok, éljen a magyarok közt.)

RÓBERT

Most vigalmaink dörögjék az égnek, s az ég visszhangozza szerte a világon, hogy Nápoly trónján a korhadó gerébnek erőteljes sarja virul fel. E mai nap legyen az öröm napja, legyen vörösré írva az ünnepek sorában. Nyíljon meg a tömlöcök jól elzárt ajtaja, a megbékélt ellenek testvérileg osztozzanak örömkben, s a szalmavityilló szűk ablakán is tekintsen bé a szokatlan öröm.

SANCHA

És most templomba siessünk, hálákat adni buzgó imával - mert csak az amit Istenben kezdünk, végződhetik tetszően az égnek.

RÓBERT

Fel hát, urak! Szívesen látott vendégem minden, ki örülni tud. De ki komoly képpel jó lakomámra, annak büntetésül borba fullasztjuk keservét.

ENDRE *(A csarnokig kísérve Johannát, elragadtatással)*

Isten veled Johanna, nem kések soká! Hogyan is késne az, kit ily kedves karok ölelése vár.

(A csarnok egy leeső kárpit által eltakartatik.)

Harmadik jelenés

(Endre, Durazzo, Taranto, Róbert barát.)

DURAZZO

Herceg, adja az ég, hogy mindazon remények melyeket egy trón épít reá, teljesüljenek.

ENDRE

Kezét, herceg, - hiszek Istenben, hogy a szent akarathoz meg nem tagadandja malasztját.

TARANTO

Ím, én legyek első, ki hódolatomat bemutatom. (*Féltérdre ereszkedik.*)

ENDRE

Fel, herceg! Az Istenért, még azt hinné a reám bízott trón, hogy rabszolgául kívánom népemet. Legyen barátom, herceg, a királynak igaz, hű barátira van szüksége, ez az, mit fénye nem ád, miután a bíbor alatt a szolgák ezre közt hasztalan eped a szív. Itt helye keblemen.

TARANTO (*halkan*)

Hah, ördögi szégyen!

ENDRE (*kezöket tartva*)

Így barátim! Mi egy örök, egy szent szövetséget kötünk, örünk a barátság, célunk a közjó. Ily szent frigy örökös lesz, ugy-e bár, ki is merné azt szentségtelen kezekkel háborítani.

DURAZZO

Örök.

TARANTO

Örök! (*Félre*) Átok reá! -

BARÁT (*sötét nyugalommal*)

Az Isten szolgájának nem illik hódolni földi hatalom előtt; tartsd eszedben, fiam, tanításimat, melyeket gyöngé kebeledbe csepegteték, s légy boldog.

ENDRE

Meg fogsz elégedni vélem, atyám! - Óh, hisz tudom, te az embereket boldogoknak kívánod, boldogoknak, mint Isten akarta, midőn testvéri lakul e nagyszerű házat adá nekik, a kékboltú világot. Tudom, te is száműzni vágyod az irigység fondor kígyóit, hogy legyen ismét édeni béke, s szeretet közöttük.

BARÁT

Dőre földi hangok, melyek rég elrezgének, míg rendületlen fennmarad az égi dicsőség.

ENDRE

Épp ez, atyám! Ő nekünk egy édent alkotott, szépet és dicsőt, hogy boldoggá legyünk. Képére teremte kis istenül a világ közepette, szent szellemének szikráját oltva kebelünkbe, a győzedelmes, a királyi elmét, hogy benne imádjuk végtelen és örök hatalmát. Az éden elveszett, a kajánság kígyója rontá el azt, mert hisz az ember volt társinak öröktől legnagyobb ördöge. Atyám! Egy országot bízott reám az ég, s nem legszentebb hivatásom-é, mit egy Isten akart, mint ember boldogítva teljesíteni.

BARÁT

Boldoggá csak az igaz hit tehet, ennek dicsőségét kell kivívnod, ha egy fél világ sírrá lesz is felette.

ENDRE

Atyám! Ugye, te nem gondolod ezt? Te nem hiszed, hogy az élet, a szeretet Istenének, ki élettel tölti el a sírfenéket, ki számtalan világok tengelyéül a szerelem szent érzetét vevé ily áldozat kedves legyen.

BARÁT

Úgy, úgy! Te hálátlan gyermekül megtagadod az ég reád pazaroló kegyét. De megtagadja tőled ő is azt helyettese által a földön. Vagy nem kellene különben dicsőségét előmozdítanod? S hogy teheted ezt, ha nem véded szolgálait e földön? Véded, s hogyan ha ellenségít ki nem irtod. Ha felejtve hatalmad, világi, szentségtelen kezekkel törsz hatáskörükbe.

ENDRE

Ne többet erről, atyám! Boldog a hon, melyben az Isten szolgája, ha eltér az oltártól, polgárrá lesz. Én tisztelem a hitet, mint az ember személyességének legszentebb sajátját, a meggyőződést.

BARÁT

S a rossz útra tévedő gyermeknek meggyőződését is tiszteled-é, vagy néhány, azon percre fájdalmas csapással mented meg életüdvét? Az ember, herceg, örökké gyermek a hitben.

ENDRE

Becsülöm buzgalmadat, atyám! Én mindenkit tisztetek, ki ügyét tűzre viszi, mert tudom, hogy belőle a szent meggyőződés beszél.

DURAZZO

Úgy szólsz, herceg, mint férfihez illő.

ENDRE

Köszönöm, barátom.

DURAZZO

Tőled e névre büszke vagyok.

ENDRE

Atyám, Isten veled. *(Durazzóval el, csend.)*

TARANTO

Hogy tetszik, atyám, e fordulat?

BARÁT

Rossz földbe hullattak az Isten igéi. - Uram, én ártatlan vagyok e bűntől.

TARANTO

Ámen! De itt az az imádság keveset segít. Itt tenni kell.

BARÁT *(mindig elmerülve)*

Legyen irgalmas hozzá az ég, én rajta nem segíthetek.

TARANTO

A Poklot kell felhívnunk, ha az ég siket lett.

BARÁT

Azt is, fiam, a szent ügy érdekében.

TARANTO

Legyen meg.

BARÁT *(kezet adva)*

Legyen meg.

(Taranto elmegy.)

BARÁT

Meg kell lennie - Perigord hercegnő jogait látja sértve - Taranto elveszett kedvesén keserg - a gyönyörök leánya, Johanna, korán megunta a nem szíves férjt, férfias udvarával - a lovagi szellemű Szentséges Atya szívesen szolgál villámival a lenyomott ártatlanságnak; szívesen is ajándékozik, ha a költséget más viszi - a kékjelek fájlalják az elveszett ünnepélyek sugarát, így az asszonyi udvar miénk; nem megvető párt, bár cseleik nem a csatatéren, de pamlagán szövi. Hisz mik egyebek az országtudománnyal dicsekvő délceg férfiak, mint bábok, melyeket a szőnyeg megül ügyes asszonykéz vezet! Úgy, úgy, zavarok istene jő, s ez összefont érdekekből alakíts káoszt, melyből én magamnak világot teremtek. - Mert kormányoznom kell, *(sebesen)* kormányozni fogok.

Negyedik jelenés

(Éj, nyitott csarnok oszlopokkal, a háttért olasz ízlésű, ugró kutakkal s mulató házakkal ékített kert képezi, melybe lépcsőzet vezet. Balra Johanna hálóterme, jobbra ablak és ajtó. Pamlag, virágok, asztal gyertyákkal. Johanna karszéken ül, hárfa kezében, Philippa a virágok közül.)

PHILIPPA *(beszédét folytatólag)*

Elrablott kedvesével túlment a havasok eget emelő taraján és boldogul éltek, míg átküzdött fáradságukért dicső kárpótlást nyujta szerelmök. - Nos, hogy tetszett regém?

JOHANNA

Szép lehet, Philippa, boldogan, szabadon élni, szabadon, mint a lég, mint a gondolat, nem függni semmitől. Óh, de Philippa, ily boldogok csak angyalok lehetnek az égből.

PHILIPPA

Reményilem, a menyasszony nem fogja magát boldogtalannak érezni.

JOHANNA

Azt nem, Philippa, de oly hosszúk most a napok, én nem tudom mi, egy titkos érzés nem hágy nyugodnom, fölrettent álmaimból; ah, Philippa, én beteg vagyok.

PHILIPPA

De hogy tetszett hát regém, melyet imént beszéltem?

JOHANNA

Az aranyhajú hercegasszonyról? Kit egyszemű férje sárkánnyal őriztetett gyémántüregben? Ah, Philippa! Én irigylem őt.

PHILIPPA

Hogyan? Oly ifjan gyémántüregbe lezárva, mit értek neki kincsrakások, melyek környezék. Az ifjú kebel másra vágy.

JOHANNA *(merengve)*

Úgy van, Philippa, másra vágy.

PHILIPPA

S örökre lemondani e szép világról, nem lelni kebelt, mely öröminket megossza, melybe bizalmasan hajthatnók gondülte fejünket.

JOHANNA

Igen ám, de a barnafürtű ifjú mindenható szerelme tudott dacolni ezekkel, megmenti a rózsarcú menyasszonyt és boldogul éltek.

PHILIPPA

Ez ritka eset, de hány sorvad el feloldhatatlanul kötve ily férjhez, letépve egy becsülni nem tudónak hervadni keblén; midőn az élet tavaszad kertében körülrepdezve fénylő pilléktől szabadon s imádva ragyoghatott volna.

JOHANNA *(felkelve)*

Kiállhatatlan. - Három napja gyötrő már azon szívölő egyformaság, semmi vigalom, semmi kaland. Felkelünk, hogy újra lefeködjünk, felöltözünk, hogy zárdáinkban ki se lásson. Tempomba megyünk, hogy rostélyos székeinkben könyveinkre andalogjunk, óh, szörnyű, szörnyű! Mondd csak, Philippa, a házasság mindig ily unalmas?

PHILIPPA

Kinek hogy. De mit tartozik ez regémhez? Még most sem tudom, mint tetszett önnek.

JOHANNA

S minap, Philippa, midőn a táncnál kesztyűm elesett, hisz tán emlékezel? - S Taranto fölemelte azt, és én mosolyogva elfogadtam; de hát mondd, nem volt-e kötelesség, szívesen fogadni szolgálatát?

PHILIPPA

Természetesen.

JOHANNA

Tehát akkor, midőn átvettem a kesztyűm, s kezeink természetesen érintkezének, történetesen tovább maradva egymásban - ha láttad volna, minő pillanatot vetett Endre reám, s mi hosszú oktatást tartott a királyné, mit mondott, nem tudom, csak azt, hogy sokat ásíthatám.

PHILIPPA

Jól van, de reménylem Endrét csak nem hasonlítja az egyszemű vőlegényhez.

JOHANNA

Azt nem Philippa, ő férjem, de azon rideg büszke magyarok, kik minden mozdulatomat bírói szigorral lesik.

PHILIPPA

Azok a sárkányok.

JOHANNA

Mindég félreértesz.

PHILIPPA

S hátha a barna ifjú nem bírt volna bűvszerével, ha áldozatául esett volna a kegyetlennek. Óh, oly férfi rabszolgájául szörnyű túrni egy hosszú s tán egyetlen életen keresztül.

JOHANNA

Hosszú, de nem egyetlen életen, Philippa, mi volna úgy az, mi kármentesítene lemondásainkért?

PHILIPPA

Lemondásainkért? Ha ha! Különös kívánság, hogy azt, mit magunk elvetünk, más térítse meg! Nem alkotá-e az ég e földet elég tágassá, ne tegyük azt magunk tömlöcévé, s nem kell lemondanunk.

JOHANNA

Ah, Philippa, te engem tévutakra vezetsz, mi volna hát, mi visszatartana örülni a tiltott kéjek édenével, mi volna, mi a lemondás szent hitét tartaná meg velünk. Mi volna, mi a mindennel szűkölködőnek erőt adna dacolni a sors csapásával? Ha hatalmunkban állna egy érnýtással véget vetni szenvedéseinknek.

PHILIPPA

Hisz épen ezek számára van alkotva e tan, kiktől, ha mindent elvevünk, a más életre utasítjuk őket s lakomáinknál kacagunk!

JOHANNA

Nem, nem Philippa, ugye tréfálsz, vond vissza e szót, mond, hogy negéd volt.

PHILIPPA

Én önnel, hercegné, nem vitatkozom, sok van, minek csillogása gyermeknek tetszik, s mit megvet a férfi. - Beszéljünk másról, mi szép est a mai, mint ragyognak a rideg fényű csillagok.

JOHANNA

Tán egyetlen életed - óh, ha szabad lennék, Philippa, nem kötne semmi, mint a csillagok honában csapongó sóvár szeszély.

PHILIPPA

Ne mindég ily gyászosan - majd regélek. Egy ősz szakállú bölcs tehát azt tartá, hogy a bizalmatlanság, az őrizet jogosítanak annak kijátszására. Ellenben a becsületünkre bízottat szentül kell megőrzenuk, mert felelősekké önmagunk levénk.

JOHANNA

Ezt tartá egy bölcs, s igaza volna?

PHILIPPA

Parancsolja, hogy folytassam?

(A kertben ének, lantkíséréssel.)

JOHANNA

Mi ez? Mi édes hangok, mint érintik a szívek legrejtettebb húrjait. - Igen, szívben kélt e lant s szívet keres. - Ő bizonyosan szenved, s vele szenvedek én is. *(A zene egészen közel jó.)* Hátrább megyek, ne lásson a dalnok. - De hátha engem illet, megbántás lenne nem mutatkoznom. - Engem illet? S ki volna az, kinek keblét érdekelném, ki volna az, ki hinni akarna velem egy elrepült korány felett, midőn annyi szép, annyi szabad virág könnyezi.

PHILIPPA

Herceg Taranto.

JOHANNA

Nem, nem ő, Philippa, vagy miért nem jó fel, ha mégis ő? - Vagy úgy jó, hogy nem jön - mit tenne ő nálam? *(Kendőjét leejti.)* Philippa, kendőm leesett, hozd fel csak Philippa, de nem, ne hozd.

Ötödik jelenés

TARANTO *(a kendővel jó)*

Mint álmodom az esetet, mely az édes percet szerezte. De nem, ez nem lehet vak eset, a sors hatalmi látták szenvedésimet, s könnyörültek fájdalmimon. Ugye Johanna, e percnyi üdvöt nem egészen a vak sorsnak köszönöm.

JOHANNA

Köszönöm, herceg! Ah, de az Istenért, ily időben, távozzon, herceg, kérem, ha itt találnák. Ha férjem jönne, s ön itt! - Ah, ő férjem, Taranto.

TARANTO

Úgy, úgy, tehát ismét egy szép csalódásból ébredek. Johanna önkénytelenül ejti el a kendőt, sőt haragszik, hogy éppen én voltam szerencsés felemelni azt.

JOHANNA

Azt nem mondtam, Taranto.

TARANTO

Vagy tudna-e a boldog s tán örökre elveszett korányból még idézni egy pillanatot, csak egyet egész üdvében, tudná-e egy percre felejteni a mélységet, mely közöttünk tátong. Ah, Johanna, midőn így mint most, a csendes, a tiszta csillagos égbe tekinténk, s szerelmünk csillaga oly szépen ége, mint ma, míg mi csak egymásban élve, nem vágytunk, nem tudtunk semmiről, mert véghetetlen szerelmünk tölte el mindent. Óh, Johanna! Emlékszik-e erre?

JOHANNA

Az Istenért, herceg - ne szóljon erről, távozzon kérem.

TARANTO

Igen, Johanna, ön akarja, ön mindent elfelejtett, ah, Istenem, mindent. De nem csoda, önre az udvar mosolyg, önt egy szerető férj, egy dicső trón várja, én Johannámmal mindent elveszték. A vak éjen keresztül képe kísért, a déli nap sugarában képe mosolyg felém, a hajnal bíborán első csókjainak emléke él. Johannám, örökre Isten önnel.

JOHANNA

Taranto, könnyörüljön.

TARANTO

Mi édes visszhang ez a multból. Igen, Johanna, ön nem felejt el egészen azon üdvös perceket, mondja legalább, hogy emléük szent előttte, csak ez egy szót s én élek, én reménylek.

JOHANNA

Szentek előtttem, Lajos, szentek a sírig.

TARANTO *(átölelve)*

Úgy enyim vagy, egy világ szűk sorompói dacára enyém, óh! Hisz a szerelem megveti a porbilincseket, s ha egy világ lép ellene csatára, felkarolja annál kedvesebbjét, s egekbe tör.

PHILIPPA

Jó a királyné.

JOHANNA

Isten, mit tevének, szörnyű, szörnyű.

PHILIPPA

A hercegnek el kell rejtőznie.

JOHANNA

Ide hálótermembe, herceg.

TARANTO

Johanna.

(Taranto balra el, Sancha jobbról jó.)

SANCHA

S még itt, leányom, én ágyban véltelek, mint szende jegyeshez illő. Későn éjjel még kint lenni szobádból, ez nem illik. Általján sokat engedsz meg magadnak, mi nékem bűt okoz, a magyar udvar viseleteden zúg.

JOHANNA

Anyám - mi - én - itt.

PHILIPPA

Estveli imádságunkat végezéink királyné, a természet nagyszerű templomában, hogy ezer világok néznek a por fiára, míg salaktalan lelke felénk röpül.

JOHANNA

Igen, anyám! Imádkozunk. -

SANCHA

Úgy kedves leányom - bocsáss meg hirtelenkedésemért, tulajdonítsd azt az anyai szeretetnek. Philippa asszony önnel megelégszem, folytassa tovább is üdvös oktatásait.

PHILIPPA

Kötelesség felebarátunk üdvét előmozdítani, - s az imádságot megosztani oly édes, mondá próféta.

SANCHA

Jó éjszakát tehát, leányom, Isten veled.

PHILIPPA

Amen.

JOHANNA

Jó éjszakát, anyám. *(Sancha el.)*

PHILIPPA

Ha! Ha! Éljen aki él, ráérünk imádkozni, ha élni nem tudunk már, mint te jó királyné.

JOHANNA

Ah, Philippa, hogy meghazudtuk anyámat - az szörnyű bűn.

PHILIPPA

Nem édesebb-e néki e csalódás, mintha megmondtuk volna, mit tevénk?

JOHANNA

Alkalmasint.

PHILIPPA

S mi nem édesebben töltöttük-e időnket, mint azt imákkal tettük volna?

JOHANNA

Édesebben.

PHILIPPA

Így hát mindnyájunknak jót tevénk - vagy jót tenni bűn-e? Azonban ha parancsolja, visszahívom a királynét.

JOHANNA

Nem, nem, Philippa.

JOHANNA

Herceg! A lég tiszta már. *(Taranto kijő.)*

TARANTO

Ismét néhány édes perc, melyet elraboltak tőlünk. Óh, pedig bár lenne ez est hosszú, mint az örökkévalóság, s benne semmi, mint mi és szerelmünk.

JOHANNA

Mennyit szenvedtem érted, mennyit töprenkedék és most mindennek vége, mindent elfelejtek, mint vándor, ki fáradalmas útról drága honába tér. De jőjj ide hozzám, keblemhez, hol összever a két rokon szív, mondjuk el bánatunkat, könnyebben viseljük azt megosztva.

(Pamlagra ülnek, a barát jó a kert felől, s figyelmesen megáll.)

TARANTO

Nem, nem ne bánatról ez üdv pillanatban, mely annyiszor édesebb, hogy oly irigyen kell őrzenünk az irigy világtól.

JOHANNA

Mit ér az, annál keserűbb lesz a vesztes, óh, Taranto! Érted e szó egész poklát, örökre lemondani.

TARANTO

De kell-e hát nekünk egymást örökre elveszteni, kik egymásért levénk teremtvé? Nem Johanna, mutass a szerelemnek lehetetlent.

JOHANNA

Endre férjem - minden elveszett!

BARÁT *(előrelépve)*

Semmi sem veszett el!

(Felugornak, Johanna sikolt.)

TARANTO

Mi ez?

BARÁT

Fegyvertárs és jó barát, herceg, ki azt mondja, hogy semmi sem veszett el.

TARANTO

Ah, atyám!

BARÁT

De mint látom, az őrség nem legjobb lábon áll, tanácsosabb lesz bemenni. Ily ügyeket közbenjáró nélkül végzeni legjobb. - Ha tetszik! *(Taranto Johannát bevezeti.)* Philippa, te örködsz, a herceg gazdag. *(Magában.)* Kéz kezet mos, innen pártolást remélhetünk. *(Jobbra el.)*

Hatodik jelenés

(Philippa az ajtónál, Endre jó a kert felől.)

ENDRE

S most Johannámhoz!

(A jobboldali ajtón Arszlán lép elébe.)

ARSZLÁN Nagyságos Úr!

ENDRE

Mit kívánsz, levente?

ARSZLÁN

Az árulkodás, Nagyságos Uram, nem mesterségem, mit igaz harcban is kész vagyok megmutatni bárkinek, s torkába verni árulását.

ENDRE

A dologra, vitézlő úr! Ha tetszik.

ARSZLÁN

Nem is lennék tehát a magyarok Istenének idejében soha árulóvá, ha nemzetem becsülete nem kívánná meg. De már így félre komaság, barátság; ki kell indulnom az igazi színnel.

ENDRE

Mi tehát panaszod?

ARSZLÁN

Hogy ott hagytuk hazánkat, szeretett királyunk fiát ez új honba kísérendők, a királyi ház iránti hűségből, magyar becsülésből tevénk.

ENDRE

Miért örökké háládatos leszek.

ARSZLÁN

De becsület szép szó, ma is az ünnepélyen „hátra magyar ebek” üdvözléssel utasítanak el, mindenütt, hol csak szerét tehetik, nemzetünket, hazánkat gyalázzák; ha minket illetve a dolog, hisz majd végeznénk mi az olasz cinegékkel amúgy magyarosan. De itt hazánk becsülete forog fenn, ez gondolánk, már csak Nagyságos Urunkat illeti.

ENDRE *(félre)*

Óh, fájdalom, hogy igaz. *(Fenn.)* Légy nyugodt, levente, bűnhődni fognak a bűnösök, szigorú ítéletet tartandok felettek. De nem nevezhetnél-e egyet is közülök.

ARSZLÁN

Talán nem is kellene neveznem, mert hisz ő Nápoly leggazdagabb embere.

ENDRE

Nem, nem, levente, - téged, tudom, ily alacsony érdek visszatartani nem fog.

ARSZLÁN

Köszönöm, Nagyságos Uram! De hátha mégis volna kincs, mely azt tehetné, egy deli leányka, szép, mint a világ teremtése után az első nap, s ez legkisebb érdeme, a nápolyi udvarban él és szendébb hazánk legdicsőbb leányinál, ártatlanabb a magas fényű csillagoknál.

ENDRE

Óh, levente, ha ily leányt találtál, úgy gazdagabb vagy soknál, kit irigyel a kába tömeg boldogítani nem tudó csillogásáért. De vigyázz, a nápolyi udvar légköre mérges, gyöngye virágnak árt a királyi napfény.

ARSZLÁN

S e leány atyja a gonoszok egyike, Cabanis.

ENDRE

Cabanis, emlékszem e névre, beszélni akarok vele.

ARSZLÁN

Most itt ólálkodik az udvaron, mint martalékra a farkas, nem tudom, mi keresetben van.

ENDRE

Távozz, vitézlő levente, légy türelemmel, jó éjszakát. (*Arszlán el, Endre az ablakon kikiált.*)
Cabanis! (*Cabanis jő.*)

ENDRE

Neved Cabanis?

CABANIS

Úgy hívnak az emberek.

ENDRE

Atyád?

CABANIS

Alkalmasint egy fényes úr, ki tündöklő termekben lakomázik.

ENDRE

S anyád?

CABANIS

Egy szegény virágkötőné, ki szerencsétlenségemre szép volt.

ENDRE

Szerencsétlenségedre?

CABANIS

Igen, mert másképp nem lettem volna.

ENDRE

Atyádat nem ismeréd?

CABANIS

Mondtam, hogy az alkalmasint hatalmas úr volt, ki anyám gunyhójába betért, s mit akarhat mást az úr, ha gunyhóba tér, mint elrabolni annak világát, ha kincsét elrabolta.

ENDRE

Értlek, ő elcsábítja anyádat, s elhagyja.

CABANIS

Elhagyá, pedig ott voltak az udvar hölgyei, nem kellett volna csak választania, de ő megunta mindennapi kéjhölgyek szerelmi mámorát, s az ártatlan, a szende nő szerelmének üdvét akarta ízlelni. S mit gondol avval a gazdag, ha kéjperceit élélte, siratják-e keserű könnyekkel késő nemzedékek kéjperceket.

ENDRE

Néked tehát tőle semmi örököd nem maradt?

CABANIS

De igen, a nyomor s a gyűlölet.

ENDRE

Micsoda hivatalod van itt az udvarnál?

CABANIS

Mi volna más a szolgának, mint túrni ura szeszélyeit, s tárgyul szolgálni elméncségének.

ENDRE

Sajnálak sorsodért. De nem hallgathatom el a vádakát, melyek mindenfelől keletkeznek ellened; te voltál az, ki az egész udvar szemében kíséretemet meggyaláztad, ki minden alkalomkor nemzetemet csúffá teszed. Ím vedd fejedre vissza a kíséretemre hazudott eb nevet! *(Megtaszítja.)* Ez egyszer megbocsájtok, de Istenemre, máskor szörnyen lakolsz. *(Johanna ajtajához siet.)*

CABANIS

Egyszer panaszkodám *(Felkacag.)* és ez a rokonérzet.

PHILIPPA

Könyörgöm, még nincs itt a rendszabta idő.

ENDRE

Rendszabta idő? A férj nejéhez akar menni, a király a királynéhoz.

PHILIPPA

Bocsánatot, de úgy hozza magával az udvari rend.

ENDRE

Udvari rend, rendszabta idő? S nem szólhatok-e nőmmel, mikor tetszik, ki az, ki itt rendet csinál? Ki a természet mindenható malasztját kimért órákba szorítja? *(Előre jó.)*

PHILIPPA

Udvari szabály, egy negyed után, ha tetszik.

ENDRE

Egy negyed után, mi hosszú idő a vágyó kebelnek. De nem lesz majd ez így, ez így nem lehet. Egy negyed, mily rohanó perc a boldognak, egy század annak, kit boldogsága küszöbéről tüzeskardú szeráf óv.

MÁSODIK FELVONÁS

A VÉGRENDELET

(Az első felvonási terem, közepén asztal, körül székek, a trón feketével van bevonva, mindinkább távozó gyász-zene. Endre egyszerű fekete öltözetben, egyideig némán tekint a csarnok felé.)

Első jelenés

ENDRE *(midőn minden elnémul, fájdalmasan)*

És mindennek vége, ő nincs többé. Óh, ég! Ha egy ember, egy király megbukik, csillagaid csak úgy ragyognak, hajnalod gyémánti csak úgy éltetik a szomjuzó mezőket, mint máskor. S ha egy világ alámegy, talán akkor is örök egyformasággal mosolyg körűlte a mindenség, melyből egy porszem esett el. A teremtés történetében csak világok sírja számoltatik, egy ember földi báb, élte buborék, mely nyom nélkül enyész el. Lerongyosul a gyász s a véle játszó gyermek nem tudja, hogy benne a halál réme lappang, örül, vigad, a síri pompának, a szövétnekek lobogása neki ünnep, s nem tudja, hogy mindannyiszor egy szív repedt meg, mindannyiszor a hatni vágyó erő a szenvedés nyugodt éjjelében semmivé oszolt. S a könnyek mi kevesek, a keserűség szülte könnyek, ha a hízélgés és szokás könnyeit levonjuk, s mi könnyen leszáradnak azok arcainkról. Míg a kidőlt geréb helyét ezernyi új növény csakhamar befolyja. *(Sancha jó jobbfelől.)* Ah, anyám!

SANCHIA

Én örök búcsút jövék venni e teremtől.

ENDRE

Búcsút, anyám? S itt hagynál-e minket, midőn oly szükségünk van szívre, mely érti bánatunkat, vond vissza e szót, mondd, hogy nem távozol.

SANCHA

Hogy lakhatnám-e én e termeket, melyek mindenikével egy édes emlék van összekötve; hogyan tűrhetném pusztaságukat, melyekben egykor boldog valék.

ENDRE

S nincsenek-e itt gyermekid? Nem szeretnének-e ők mindazon szeretettel, mely a veszejtettekért némi kárpótlásul lehet.

SANCHA

Nem Endre, jól látom én, hogy az agg Sancha feleslegessé lön e vigalom lakában. Te jó vagy, te gyermekül tűrted az agg szeszélyeit, s áldásom érte reád.

ENDRE

Kedves anyám!

SANCHA

Óh! De vannak, s ép azok, kiktől leginkább fáj, kik nem szívélhetik oktatásimat, kiknek vigalmaikban csak gátul vagyok, eltérek tehát előlük, s nem zúgolódom, felettek az ég fog ítélni.

ENDRE

Óh, anyám! Meg ne átkozd gyermekedet megfontolatlanul, királyné! Vámpír az anyai átok, mely az élet üterén emészt.

SANCHA

Zárdába vonulok, különválva a világtól búmmal és hitemmel, míg az ég megszánya szenvedésimet, magához hív a béke honába.

ENDRE

Nem, nem anyám! Te igen fekete színekben látod a világot. Az én Johannám ifjú, könnyelmű az ifjúság, de Istenemre, ő rossz nem lehet. Vannak, kik hasznót szeretnek húzni a zavarból, kik átkos nadályokul a kék martalékira ragadnak. Megsózzuk a nadályokat s ők lehullanak, csak el ne hagyj, királyné!

SANCHA

Tökéletem rendületlen, téged jövélek még megáldani.

ENDRE

Köszönöm anyám, de engedj, hogy áldásomat Johannámmal megosszam.

SANCHA

Néki nincs szüksége anyja áldására, fiam, ő megvetné azt.

(Mindketten eltávoznak.)

Második jelenés

(A csarnok felől danolva s nevetve, félig elégett szövétnekekkel s fátyolos virágbokrokkal jó Taranto, Artúr és Durazzo.)

TARANTO

Ha, ha, ha, hisz én mindég mondtam, hogy Artúrnak több a szerencséje eszénél.

DURAZZO

Nem is oly könnyen jönne zöldágra, ha nem volna több?

ARTÚR

Badar beszéd, barátim, használni kell tudni csak az alkalmat, melyet mindenkinek ad a kalandorok Istene. De hát lássuk az okos Tarantót, mit tennél, herceg, ha házad előtt elvágatna a Szerencse.

TARANTO

Esdeném, hogy betérjen.

ARTÚR

Ím itt van a magasztalt elme, mely első alkalommal oly balgatazul viseli magát.

TARANTO

Mit tennél tehát te?

ARTÚR

Én megragadnám üstökét s bevinném. *(Nevetés.)* Lám, ebben áll a boszorkaság.

(Ágnes, Philippa s Róbert barát beszélgetésbe mélyedve jönnek, külön csoportozatot képezve. Ezen egész jelenet alatt élénk társalgás folyik, melynek csak egyes helyei lesznek érthetőkké.)

DURAZZO

A szerencse asszony, azért választá kegyencéül Arturt.

ARTÚR

Asszony, barátim, pedig kacér, szeszélyeivel kell őt tudni bilincselni.

ÁGNES

Miféle készültek ezek itt, atyám!

RÓBERT

A boldogult király végrendeletét fogjuk felolvasni.

PHILIPPA

Mondják, hogy a királyné teljesévűségéig országkormányzókat rendelt.

RÓBERT

Kik már kívül is várnak, a felolvasás után tisztelkedendők.

PHILIPPA

E rendelés nemigen tetszik az ifjú királynak.

RÓBERT

S az még kevésbé, hogy csak úgy jó a trónra, mint Johanna férje.

ÁGNES

Igen, mert ő, mint hallám, Martel Károlytól reámaradt jogát erősen készül védeni.

(Cabanis jó, s az ifjakhoz lép.)

DURAZZO

Ah, Isten hozott, Cabanis.

TARANTO

Jó reggelt.

CABANIS

Miért nem mondjátok, urak, inkább ki egyenesen, vigyen el az ördög, hisz tudom, mit ért ily üdvözlés alatt a világ.

TARANTO

Cabanisnak ma rossz napja van, tán valami gazsága nem sült el.

CABANIS

Gondolod, herceg, néktek ugye sohasem sült el rosszul, mert hisz ott van a szolga, kit értetek megütlegetnek, kin a kisült gazság szégyene ragad, míg ti csak gyümölcseit élvezitek.

RÓBERT

Máriát, a királyné testvérét, Endre öccsének akarja eljegyezni, mert azon esetre, ha Johanna gyermektelen marad, erre száll a trón.

ÁGNES

Dicső, dicső számolás, de Istenemre ebből nem lesz semmi, nem szabad lenni semminek, vagy e gögös nemzetnél örökös haszonbérben legyen-e Nápoly. Herceg!

TARANTO

Parancsolj.

ÁGNES

Egy szóra (*Hátrább vonulnak.*)

CABANIS

Ah! Hisz még urának aranya is a szolgát nyomja csak, ím, itt az ékes arannyal hímezett köntös, irigylit tán a balga, ki nem tudja, hogy százszorta súlyosabb az önkény, mely rajta tapad.

ARTÚR

Ah, félre most ez oktalanságokkal, szólj inkább, hoztál-e jó hírt.

CABANIS

S mit kapok, ha hoztam?

ARTÚR

Utálatos, haszonleső pór.

CABANIS

Haszonleső pór! Azt tudtam, mert szükségeim fedezésére egy marok ércet kérek; de ha ti barátságot színeltok egy elrablandó harci üdvért, ha gyilkoltok, árultok a trónért, vagy zsarnokokat döntötök le megbántott büszkeségtekért, egy asszonyért, - az nem haszonlesés, gróf úr, ugyebár? De mit kapok hát jó híremért?

ARTÚR

Ütlegetek, ha tetszik.

CABANIS

Úgy, úgy elfelejtém, mi rövid a nagyok emlékezete. De ugye gróf, ha ebének lábára hajtám volna a vadászatot, az nem lenne elfelejtve, hamarább az Isten, hamarább az üdv, de nem az.

ARTÚR

Mondd hát, mit ígérem?

CABANIS

Pénzt, mennyi szeszélyemnek tetszik, mennyi után keblem vágy, mennyi éhemet eloltja. És még ez mind nem elég lemosni a foltot, mellyel gyalázatos hivatalom bélyegez. De a szolga örülhet ennek is.

ARTÚR (*erszényt adva neki*)

Nesze, nadály.

CABANIS

Lennék, gróf úr, ember, mint ön, kinek becsülete van, kivel embertársai társalogni nem szégyenelnék, óh, gróf! Megvetném, én e pórt, mert ember lennék - vagy irigyli-e nékem nyomorú kárpótlásomat?

ÁGNES (*Tarantohoz*)

Úgy, tehát áll az alku.

TARANTO

Becsületemre.

ÁGNES

A herceg mindent elkövet, mivel fiam és Mária összekelését elősegítheti.

TARANTO

Kegyed ellenben Johanna iránti szerelmemet teljes erejéből pártolandja. De egyszersmind dolgoznia kell, hogy Johannám meg ne békéljen férjével, mert akkor többé nincs reményem. Óh, hercegné! Ha kebelében a szerelem szent lángja lobogott, ha tudja, mit tesz lemondani az imádotttól, úgy tegye meg ezt értem.

ÁGNES

Ígérem, herceg! (*Félre*) Szívemből szólsz, hisz ha Johannának örököse nem lesz, akkor Durazzo király. Fiam! Egy szóra.

DURAZZO

Parancsolsz. (*Hátrább vonulnak.*)

RÓBERT (*Philippához*)

Tudom, hogy ön, Philippa asszony, sokat tehet a királynénál, beszélje el ön néki, Philippa, mi ártalmasak a szépségnek az ország gondjai, mint öregít az ily munkálkodás - érti - azután, hogy ne törődjék ő ezekkel, bízva azokat hű szolgálóra, kik szerencséjüknek tartandják érte valamit tehetni, - érti.

PHILIPPA

Például tisztelendő atyám!

RÓBERT

Azt is, Philippa asszony, ha alkalmasnak ítéli.

PHILIPPA

Alkalmasnak, óh, Istenem! Ki lenne alkalmas, ha ön nem. De ellenben tudván, mily hatalmas szóval bír atyám az ország dolgaiban, nekem is lenne egy kérésem, ne hagyja szeretett királynénk jogát a trónra bárki által is csonkíttatni. Ha ily érdemes emberek, mint atyám, nem védik őt, gonoszul vesz el a jámbor.

RÓBERT

Legyen meggyőződve, Philippa asszony, ha örökös lesz is a súrlódás, Endre csak úgy lehet király, mint Johanna férje.

PHILIPPA

Köszönöm az ártatlanság nevében. (*Félre.*) Te, te légy frigyesem, egyetlenség s zavar istene.

ARTÚR

Ki hát már egyszer híreddel, Cabanis.

CABANIS (*levelet adva át*)

Giustiniána grófnő esteli 11 órára légyottot rendel.

ARTÚR

Hah, Cabanis, nincsen kincsem elég nagy hálámat kimutatni, de kívánj.

CABANIS

Lelkiisméretlenül cselekednék, gróf, ha nagy árt kívánnék azért, mi majdnem munka nélkül jött. Adja, gróf, ez egyszer annak negyedét, mit minap az ékszerárusnéért adott, s meg vagyok fizetve.

ARTÚR

Cabanis, én téged nem értlek, te ki a pénznek élsz, ki csillogásáért üdvödet odaadnád, most így nyilatkozol.

CABANIS

Igen, gróf! Most ön mit sem fog elrontani, nem dül fel egy házi békét, egy ártatlanságot nem szakaszt le, s ily nyomorult, mint én, nem fogja megsíratni üdv perceit. Óh, gróf! Cabanisból nem halt ki még az emberérzet. - Jól tartsa meg az órát.

ARTÚR

Kedves Cabanis, 11 órakor tehát, óh, hogy felejténém ezt el, 11-kor az este.

CABANIS

Természetesen este, hogy a korán beköszönt ráncok ne rontsák el a hatást.

ARTÚR

Ah, Cabanis! De férje hatalmas ember, bosszúja szörnyű lesz.

CABANIS

Gondolja; nem, gróf, ily kontárral nem akarok többé semmit. Férje legjobb barátja lesz, vagy nem egy test-e a nő és a férj, mi kegyetlen férj lenne tehát, ki nője kedvesének nem lenne legjobb barátja. Különb is örülhet, ha újra sült családját oly régi család vére megnemesíti, mint öné.

DURAZZO

Jól van, anyám.

ÁGNES

Ládd fiam, nem mondtam-e, mi lesz a jövevény hálája, ha trónodra ülteted, nem hittél s ez a következés.

DURAZZO

Igen, anyám, el voltam fogulva, hála, hogy jókor felébredék. De hogyan eszközölhető tervünk?

ÁGNES

Egy álarcosbált rendezünk el, te őt elragadod; Endre s Johanna egyenletlenségöket Taranto szerelme s az örökösödési kérdés legjobban mozdítandja elő, a kormányra vágyó Róbert s a zavarokban halászó Philippa frigyesünk, s ha a kéjekbe fulladó Johanna magtalan marad, Mária férje, gyermekem ül a trónra.

(Taranto el a csarnokon, Durazzo a többiekkel kezet szorít.)

ARTÚR

Szólj Cabanis, hosszú bevezetés után szóltál-e a dologhoz, mondád talán, hja, úgy van a világ forgása, vagy az evangéliomok is szerelmet parancsolnak, vagy hogyan kezdéd?

CABANIS

A dolognál, gróf.

ARTÚR

Az Istenért!

CABANIS

Hát azt hiszi talán, hogy a legerényesebb asszony haragszik azon, ha tetszik?

ARTÚR

S ő mindjárt elfogadá ajánlatom?

CABANIS

Elszörnyedt, halált, örök gyalázatot emlegetett, sírt, azaz megegyezett.

ARTÚR

S te?

CABANIS

Hallgattam, menni készülék.

ARTÚR

S ő?

CABANIS

Mit tesz az asszony, ha nem kérik, ő kér.

ARTÚR

Köszönetemet, Cabanis, kifejezni elégtelen vagyok.

CABANIS

Maradjon véle tehát adós a gróf, én csak irántai szeretetből tevém ezt, ki tudja, tán testvéri szeretetből.

ARTÚR

Cabanis!

CABANIS

Hátha, gróf Artúr!

Harmadik jelenés

(Mozgás, több hang, a királyné, Johanna gyászba öltözötten, Tarantótól vezetve jó a csarnok felől s mosolyogva üdvözli a jelenlevőket. Artúr kimegy.)

TARANTO

Mi szép ön ma ismét királyné, mint nap, mely a barna felhők megül újra fölmosolyg.

JOHANNA

Igen kegyes ön, herceg. - Üdvözöllek urak, ha úgy tetszik, felolvashatjuk a boldogult király végrendeletét.

RÓBERT

Még Sancha királyné hibázik.

JOHANNA

Ő már fog is hibázni körünkben. Klastromba vonult, mint agghoz illő, az égnek szentelendő hátralevő napjait.

ÁGNES

Klastromba vonult.

RÓBERT

Lehetetlen.

TARANTO

Mi kéj lenne nézni önt egy örökkévalóságig és semmit mást ön kívül.

JOHANNA *(az asztalhoz ülve)*

Tessék. *(Mind leülnek, kivéven Philippát s Cabanist.)* Csak röviden kérem, az ily dolgok oly untatók.

RÓBERT *(olvasva)*

A mindenható Atya nevében ne vond meg, óh, leányom, atyád végső tanácsától figyelmedet, hogy boldog lehess a földön. Legyenek azok szentek előtted s szentekké ősz fürteim emléke tegye őket.

JOHANNA

Miért kell, Philippa, az ősz fürtöknek mindig tiszteleteseknek lenni, ha egy hosszú sor gazság fehéríté is meg őket.

PHILIPPA

Mivel, királyné, e csík által mindenki remél még tiszteletessé lenni.

RÓBERT

Az ifjúságnak fényes csábjait kikerülni nehéz, de becsüld meg, óh, leányom! Becsüld meg nagy anyádat, Sancha királynét, ő tégedet a - - -

JOHANNA

A dologhoz, a dologhoz, atyám, hogy ily öreg urak oly szenvedéllyel oktatnak.

PHILIPPA

Nyugodjék békével a halott, fog tudni élni az élő.

RÓBERT

Kormányzókká tehát következőket nevezem: Cabassone Fülöp Cavailloni püspök.

PHILIPPA

Halálig szerelmes önbe királyné!

JOHANNA

Ha, ha! Szegény jó atyám! Még kísértésbe jő egy mosolyomért hivatalán árulóvá lenni. Tovább.

RÓBERT

Sanguinetto.

JOHANNA

Sanguinetto? Ez nagyravágyó ember, ennek egy aranylánc, és emberemmé lesz, ezennel Provencei kormányzónak nevezem. - Még. -

RÓBERT

Marszán Squillace gróf!

JOHANNA

Szegény Marszán, te grófsági szabadalmaid oklevelébe burkolózol a keserű szegénység elől, de majd megaranyozom én azt, ha jó barátok maradunk. Ki még?

RÓBERT

Artus Károly.

JOHANNA

Kéjvadász. Jöhetnek. *(A gondnokok belépnek.)*

JOHANNA

Isten hozta önöket, urak! *(A püspöknek hízelegve szorítja kezét.)* Kedves jó atyám, ön ugye el nem hágy engem, hol lennék biztosabb helyet, mint önnek oldalánál - ide mellém.

CABASSOLE

Ön királyné igen kegyes, én képtelen vagyok...

JOHANNA (*Sanguinettohoz*)

Önnek hűségében helyezem bizalmamat, Provence-i kormányzó úr.

SANGUINETTO

Lehetséges! - Királyné, nem álom-e ez?

(*Mind leülnek.*)

JOHANNA

Első tanácskozásunknak is tárgya igen fontos, urak. Erzsébet, a magyar királyné tüstént elérkezik, s fiát magával akarja vinni.

MIND

Lehetséges? - Szörnyű! Ez nem lehet.

JOHANNA

Nékem helyébe alkalmasint egy hadsereget küldendő.

ÁGNES

Úgy álmom elveszett.

RÓBERT

Hatalmamnak vége.

TARANTO

Menjen ő csak, akkor ön egészen enyém.

JOHANNA

S a hadsereg?

ÁGNES (*Tarantóhoz*)

Herceg! Istenemre, Johanna örökre elveszett önnek, ha ki nem eszközli, hogy Endre itt maradjon.

RÓBERT

Nincs-e más mód útból takarítani az alkalmatlant, mint fészkébe küldeni sergekért?

JOHANNA

Vélekedésök, urak? (*A gondnokok nyughatatlankodnak.*) Én úgy vélekedem, neki itt kell maradni.

GONDNOKOK

Itt kell maradni - mindenesetre itt kell maradni.

PHILIPPA

S könnyű lesz önnek kieszközölni, királyné, szeminek kristály könnyeivel.

JOHANNA

S ha éppen sírni nem tudnék?

ÁGNES

Nem asszony-e ön, királyné?

(Endre komolyan belép s az asztalhoz áll, csak akkor vétetik észre, midőn beszélni kezd, mindnyájan félugornak, kivéven Johannát s Tarantót.)

ENDRE

Mint látom, itt tanácskozáshoz jövék! Ne hagyják önök magokat zavarni, alkalmasint ország-dolgokról folyik a tanácskozás? Tán lett volna helye benne a királynak is. És mint látom, érdemes tagokból áll *(Növekedő tüsszel.)* Ön gróf Squillace! Ön fog az ország javairól rendelkezni, ki önjavait is eltékozlá, ki minden gazdag uzsorásnak, zsaroló birtokosnak zsebébe van? Ha, ha, ha, ön fogja a népet e nadályok ellen védeni. Vagy azon haramia, ki országokat juttatott koldulásra, fogja ítélni a gyáva tolvajt, ki garast lopott, megszűnik-e a bűn bűn lenni, ha nagyszerűvé lett. Artus Károly, ön is! Talán a köztársaság kincseivel akarja tartani kéj-hölgyeit, azon kincsekkel, melyeken az adózók véres verejtéke tapad? Gyalázatos! Ön fog virrasztani éjeken át, hogy a békés polgárok nyugton alhassanak, ki sohasem virraszta más-képp, mint bormámorosan ledér hölgy ölén. Fogja védeni az ártatlanságot, kinek küszöbén az ártatlanság sírja van. Cavailloni püspök, ön is! Kit e szép hazához a természet szent kötelékiből egyik sem csatol, ki megtagadva emberi hivatását, testvéreitől külön vált. Fogja-e ön e hon boldogságát egész fiúi szeretettel hordani kebelében, ha az áldozat napja elérkezik. Ah! S amint látom, asszonyságok is! Óh, hercegné, kit elhagyott már a bűn, ön mérges mételyét az ifjúi kebelbe akarja önteni. És ti Philippa, Róbert, Taranto, ti a királyné kegye napforgói, ti gyalázatos fellegek, ki a nap és föld közé tolakodtok, hogy az emezt ne süsse. Ti, kik a félreértés átkozott magvait szórjátok közénk, ti mind itt. Rosszabbak vagytok az utcai gaznál, mely nem akar jobbnak látszani, mint igazán, nem úgy, mint ti. *(Johannához közelítve.)* Jőj, jőj! Johanna! Bontakozzék ki lelked ez alacsony kötelékekből, szóljunk egymáshoz, mint férj a nőhöz, mint kebel kebelhez, és minden kiviláglik. Te ön árnyadban nem látod a kígyókat, melyek körülsziszegnek, légy ismét Johannám! *(Ezalatt egymásután mindnyájan kikotródtak.)*

Negyedik jelenés

JOHANNA

Valóban meg vagyok lepetve panaszkodon, király, nem tudom, a királynénak nem szabad-e beszélni barátival?

ENDRE

Nem Johanna! Hidd el nekem, ők nem barátid.

JOHANNA

Igen különös. Valóban, király, nőd vendégeit szebben illett volna üdvözölnöd.

ENDRE

Nem úgy, Johanna, tudom én, mint akartak ők téged elcsábítani, a kéjek özönébe ölni lelkednek jobb felét, hogy ők uralkodhassanak.

JOHANNA

De ki mondta ezt neked, vagy pusztá gyanúkkal akarod-e kínozni nődet? Valóban, nem tudom, nemzetednél, de a műveltebb országokban rabszolgálónédát nem kellene ily alávalóul gyanúsítanod.

ENDRE

Hallgass meg, Johanna! Ládd, a jó Sanchát is e gyalázatos had kimarta fészkeiből, agg napjaira nem marad vigasztalása, gyermekei ölébe hajthatni fejét. Óh! Ez szörnyű, ez gyalázatos! Ez az egek bosszúját hívja fel.

JOHANNA

Az aggság szeszélyes, sajnálom őt, de ha nem volt elégedve udvarunkkal, úgy nem tehetek róla.

ENDRE

Tudom én, hogy mindezt nem tevéd te, de ők, kiket barátidnak hiszel.

JOHANNA

Miért hányod tehát azt szememre? Ha Sanchának klostomba tetszett menni, azért már ő eleget élt.

ENDRE

E szókat is ördög sugallta neked, ezek nem a te gondolatid, ő, ki életét gyermeke boldogítására élte át, most kítaszítva azon egy díjtól fosztatott meg, melyért mindazt tevén. Most eljő anyám, s ha látja mindezt, ha látja, mint dülja fel boldogságunkat a cselszövő udvar, mint alkot magának romjain hatalmat, anyai keble megreped.

JOHANNA

Nem, ő ezt nem fogja látni.

ENDRE

Színlelhető-e a boldogság egy anyai szem előtt és színleljem-e azt, mit keblem nem érez? Óh, a könny, a gyász színlelhető, de nem a boldogság.

JOHANNA

Endre!

ENDRE

Látom Johanna! Jobb feled megindult, hallgasd meg sugallatát, távoztasd el őket magadtól, még most kibontakozhatsz az átkos kötelékekből. Kössünk újra egy szent, egy örök frigyet keblemen.

PHILIPPA *(belépve)*

A pipereasztal készen áll. *(El.)*

JOHANNA

Sietnem kell. Öltözködési órám eljár! *(El.)*

ENDRE

Öltözködési órád eljár, Johanna, de életboldogságod mentve lesz. *(Kürt.)* Ah, Istenem! Anyám jó. - Óh, bosszú, rémképedet miért nem idézhetem elő, hogy uraljon lelkemen, melyet a kétségbeesés sápadása szárnyal át. *(Ki.)*

Ötödik jelenés

(Kis ideig a színpad üresen marad, azután jó Erzsébet, Endre, Vait, Nagy, Gillet több magyar urakkal.)

ENDRE

Szeretett anyám!

ERZSÉBET

Gyermekeim!

ENDRE

Mi édes hang! Mi szent emlékek kapcsolják e drága szóhoz, az örökre elveszett, de kedves emlékü múltból. Isten hozott, urak! Óh! Szóljatok, virulnak-e még hazám drága vidéki, ragyog-e fölöttök oly édesen a csillagos ég. Szeretett Gilletem! Az évek vihara nem zúga el nyom nélkül férfias arcaidon.

GILLET

Külnyomok azok, király, Gillet alattok a régi maradt.

(Ágnes és Philippa beszéd közt a színpadon közt keresztülmennek, Erzsébet vizsgálódva körültekint, Endre zavarodva áll s lesüti szemét; ekkor Taranto feltett kalappal s danolva megy át a színen.)

ERZSÉBET

Mi ez? Magyarország királynéját nem méltatja-e Nápoly illőbb fogadásra; itten király-e gyermekeim? Hol tőlem az idegentől is kívánható tisztelet megtagadtatik.

ENDRE

Ne ítélj oly szigorúan, anyám, *(Habozva.)* váratlan érkezésed a megbízottak hanyagsága és más körülményeknek tulajdonítsd. S nem legszebb fogadásod-e gyermekid szeretete?

ERZSÉBET

Azt jelenté talán a bohóc általi üdvözlötetés.

ENDRE

Hidd meg nekem, anyám, merő történet, vak esemény, mely oly szívesen üldi az embert.

ERZSÉBET

S történet volt az is, hogy kíséretemre az udvar ablakiból szemét dobott?

ENDRE *(tűzzel)*

Hah! Ezt merték tenni a gyalázatosak!

ERZSÉBET

S Johanna nem tartá-e méltónak férjének anyját a fogadásra?

ENDRE

Ő öltözni ment.

ERZSÉBET

Nem, Endre! Te habzol, te állásodat takarni igyekszesz, óh, de azon a szerető anyai szem keresztül hatott. Ugye, Endre! Te boldogtalan vagy. *(Endre hallgatva fejét lebotcsátja.)* Keblemhez, gyermekem, itt helyed, öntsd ki ide, mi kebledet nyomja. Óh! Kinek lenne joga bizalmadra, ha nem nekem, anyádnak.

ENDRE

[A kéziratból itt 2 levél hiányzik.]

GILLET

Rajta, rajta csak, átlátom én a cselek egész szövevényét, de Istenemre semmivé teszem. Először is Endre koronázását kell kieszközölnünk, hogy mint király túlemelődve a gaz udvaroncok kegyvadászatán, úgy döröghesse el parancsait, hogy a dörgés felett porba dűljön a vétkes. Mert Endrével süllyedni nem szabad.

HARMADIK FELVONÁS

CABANIS

Első jelenés

(Éj, az első felvonási nyitott csarnok, belülről zene s örömrivallások hallatszanak. Endre komolyan jó a kert felől.)

ENDRE

Vigadatok csak, öljétek jobb feleteket a bor s kéjek mámorába, fojtsátok el a nyomor jajgatását harsogó zenével, óh, hisz a kalibák fohásza könnyen elrezeget, míg csarnoktokba ér. Ijesszétek el kebletektől a lelkiismeret rémét, majd jó idő, melyben a lélek e fűszerek ízleletében eltompul, melyben felretten édes álmaiból, lehullnak ékei, borzadva széled el a hízalgők serege, árnyként a királyi nappal, míg a bűntudat rémváza egyedül marad fenn gyászos éjjelével. Csak én kárhoztam-e el, mint törött hajó a tenger közepén őrzöngő vigalmatok közt emésztetni bánatomtól, üldöztetni sötét képektől, melyek lelkem fenekén fogansznak. *(Sanchia jó)* De ki jó, mi szép, mi bájló teremtes és mégis tán mosolygó szemében, kígyó keblében pokol ül. Tán míg szerelemszínle kebléhez szorít, első csókja mérget oszt. Megszólítom. Drága szép?

SANCHIA

Királyom!

ENDRE

Áldást kívánnék reád a kegy istenétől, de néked arra szükséged nincs.

SANCHIA

Igen kegyes, királyom!

ENDRE

Óh, szólj, hogy hívják a földi szépek legszebbikét, nevedet mondd, lányka.

SANCHIA

Sanchiának hív az udvar.

ENDRE

Sanchia! Mi kedves név ily szép alaknak - te elpirulsz, te szemed csillagot földre szegzed, jól teszed leánya, oly veszélyes örvényei azok a lelki nyugalomnak. *(Kézét fogva.)* Mi szép vagy így, óh, a lány csak addig bájló, míg bájait nem ismeri, míg a természet szent istene mosolyogja azokat reá, a festett rózsának illatja nincs.

SANCHIA

Ön hízelg, királyom, ki venné észre az alatt viruló ibolyát, hol rózsák díszelnek.

ENDRE

Óh, e szép templomot szép lélek is uralja-e? De szólj, Sanchiám! Tudnál-e egy boldogabbat határtalanul, hűn s örökké szeretni.

SANCHIA

Mi volna a nő, királyom! Ha nem boldogítna szerelmével, nem ezért lőn-e teremtvé, nem ez-e legszentebb hivatása, rózsákat kötni a hősök homlokára. Szerelem a nő világa, melyben egyedül honos, vedd tőle ezt el és nyomorúbb lesz a naptól megfosztott világnál. Óh, királyom! Önök nem ismerik a szerelmet, a férfiú életében az bolygó tünde fény, mely örvendeztet s nyom nélkül leszáll, a nőnek egy világ üdvével és fájdalomival, melynek véget csak a halál szakít.

ENDRE

Úgy tehát te már szeretsz, (*Csend.*) értelek, egy boldogabb bírja kebledet, melynek üdvét nékem élvezni nem szabad. Óh, átkos bíbor, váltságod minden, mi édes életünkben, rólad lepattan a földi gyönyör s az ég legszebb leánya, a szerelem.

SANCHIA

Istenem, mi sötét kép.

ENDRE

Úgy van, drága leányka, a királyi nap, mely messziről életet lehel, tavaszt viragoztat, nem oly irigylendő ragyogásáért, örök tűzében önmagát emészti és fájdalmas foltjait csak a távol föld embere nem látja.

SANCHIA

Vajh, ha egy világnak szenvedéseit hordani bírnám, hogy lenne mindenki boldog s mindenkiért csak én kesergenék.

ENDRE

Mi szép, mi szokatlan hang ez e bűnök csarnokában, mi kedves nemtő a vétkek súlya alatt lankadó léleknek kibékítésére az emberiséggel, mint a puszták vándorának egy tiszta ezüst zománcú csergeteg, melyből az ég fellegtelen képe mosolyg feléje, melybe minden oly szépen tükrözi magát. Óh, de leányka, oly álnokok az emberek, őrizd szerelmed szép tavaszát előttük, nehogy a való rideg keze sorvassza le virágít. Csak egyszer repül fel az érzet, egyszer egész fényével s többé hamvaiból felköltetni az ég minden hatalma képtelen.

SANCHIA

Ne vegye el szent hitemet, király, az emberekbe. Ne fossza meg világomat legszebb ékétől.

ENDRE

Bár szép álmaid holtig kísérjenek, bár szentségtelen kezekkel ki se törjön kebled templomába, de Sanchiám! A hölgy nem holnapi rózsza, mely ha lefonnyad, újra felvirul. Vonulj vissza az udvar álfényű köréből, vonulj a zárda szent falai közé, hol kivész az élet és remény, de nincsen csalódás is, hol nyerni semmit s mit is lehet nyerni e világon, de veszteni, mint itt, semmit nem lehet.

SANCHIA

Ah, ön igen-igen boldogtalan lehet, királyom és szánom önt, ön nem ismeri az élet bájait, bonckése alatt ön azoknak csak vázát találja. Pedig oly szép az élet, oly színesek virági, de csak akkor, ha úgy élvezzük őket, mint Isten teremté, a szétboncolt rózsza többé nem kecsegtet.

ENDRE

Mi édes ily kebelben az ifjú kor minden fellengző álmait újra megtalálni.

SANCHIA

De királyom! Nekem lenne még egy kérésem is.

ENDRE *(megváltozva)*

Úgy, ha, ha, ismét egy csalódás, mondd Sanchia, ugye küldtek, ne titkold előttem, hisz te nem vagy, nem lehetsz rossz s én mindezekre már eltompulék.

SANCHIA *(neheztelve)*

Királyom! Nem tudom, mit hisz felőlem, de meg kell bocsájtanom szenvedésiért.

ENDRE

Köszönöm, Sanchiám, óh, én igen szenvedheték, hogy szemedbe nézve bűnösnek tarthatalak.

SANCHIA

Hallgassa meg tehát királyom, mindenre kérem, mi szent előtte, hallgassa meg első kérésemet.

ENDRE

Te kérsz s csak kívánnod kellenék, leányka.

SANCHIA

Úgy tehát bizonyságul annak, hogy nem egészen közömbös irántam, ön meghallgatandja ugye kérésemet. Csak ez egyet ígérje meg királyom, hogy holnap gyovonni nem megy, ugye nem, csak holnap nem, királyom, veszély fenýíti életét.

ENDRE

S kérelmed csak engem illet, illetné-e tehát veszttem is kebledet. Sírom tehát nem állna oly puszván s elhagyottan, volna ember, ki bánatkönnyeivel tarka viráglepelt varázsolna reá.

SANCHIA

Mostan ne erről, ígérje meg előbb az egy kíváнатot, ím, térdeimen esdem, óh, király! A szeretet nagy istenére kérem önt.

ENDRE

Nem Sanchiám, ha kérted volna üdvömet, s vele neked szolgálhaték, kérted volna koronámat márvány homlokodra, s én minderről lemondok, de nem, ne mondja senki, hogy Endre gyermekként reszket élteért.

SANCHIA

Végszándéka ez, királyom siket fülekbe zengnek-e el igéim? Változtat a mindenható ég is buzgó imákra örök betűin s ön, király, nem hallgatand meg.

ENDRE

Nem Sanchiám, ez egyszer.

SANCHIA *(hirtelen)*

Királyom, ha többé nem leszek, ha átköltözék egy boldogabb hazába, Arszlánnak mondja meg, - ugye királyom, e kérésemet meg nem vetendi - hogy holtig hű valék iránta. Jó éjszakát. *(Sebesen el.)*

Második jelenés

ENDRE

Ő elment, megfoghatatlan, mi szép volt mint angyal, ki a halandót óvni jő. De mi ez ismét? Mi zaj riaszt fel álmaimból, ily röviden engedi-e a sors élvezni kéjperceinket. Óh, mi kevesek pedig e percek, melyekért élni érdemes, mi hosszú keserveken keresztül kell átküzdenünk miattok. De mit zúgolódom, van-e ott üdv, hol nincsen keserv, ízlelnők-e azt, ha ebben nem fogamznék.

(A szín fenekén verekedő olaszok és magyarok vonulnak át. A zajból - le a magyar ebekkel - éljen Olaszország - akasztófára a bitor királlyal - a földönfutóval. Endre eleikbe lép.)

ENDRE

Megálljatok, el a fegyverekkel, ki mint felségsértő bűnhödni nem kíván. Kinek van ellenem panasza, szóljon - hallgatok - nincs senkinek is. Ah, te is itt, Cabanis! Te, ki minden büntettségben található, mint fekélyen a varjú. Te, ki mérges lehelleteddel vétkeket s halált szórsz magad körül. Takarodjatok haza s ha még egyszer itt talállak, akkor majd feljebb segítek, ha itt alant meg nem fértek el. - Leventék! ez egyszer ne kívánjatok elégtételt, hisz a megbántott becsületért mit is vehetnénk tőlük, kiknek az állati életnél egyebük, mit veszteniök fájna, nincs. *(El a magyarokkal.)*

CABANIS *(fenyegetve)*

Igen, lehelletem bűn és halál.

Harmadik jelenés

(Reggel, rövid szoba, gyéren bútorozva, két oldalt ajtó, Sanchia nyugtalanul jár fel-le).

SANCHIA

A gyönyörű regg újra felmosolyg, amott az Aethna csúcsán küzdésben áll az éj, bíbor sugárival - de csakhamar tágulnia kell és újra te fogsz uralkodni, királyi nap. Vajmi szép az élet, mi édes élni, ha még oly ifjú a kebel, mi szörnyű a sötét halál! De nem, nincs-e ott is egy boldogabb lét, melyet többé nem zavar földi részünk, a szenvedés. Igen, ki tiszta kebelrel tér át, az boldog lesz, hisz ő csak egy perccel siet előre kedveseinek s ha büntudat terhelne az ez áron hosszabbá nyújtott életet, nem volna éj, melyben véres rém ne jelenne meg, nem volna nap, mely oly édes arccal mosolygna feléje. Óh, Isten, én kész vagyok az áldozatra, néki halni nem szabad, néki sok ember boldogságáért kell élni, értem egy könny lesz a díj. Másként nem menthetem meg, atyámat feladni. Ah, ő atyám, mit is véthetett neki Endre, hisz ő oly jó, ő néki nem véthetett. De te áldozatot kívánsz , ím itt leányod. Pedig oly édes az élet, el-el sötét gondolat, én meghalok.

(Cabanis sötétén jó, leteszi kardját s fővegét.)

CABANIS

Sanchiám, kedves Sanchiám!

SANCHIA

Ah, atyám! *(Ölelkezés.)*

CABANIS

Nem voltál kint leányom, ugye nem voltál, hisz én megtiltottam neked, te jó leány vagy. Hány az óra, Sanchiám?

SANCHIA

Hat múlt, atyám!

CABANIS

Menj leányom szobádba, ne menj ki, ily kincset irigylenének a szolga Cabanisnak, s elrablanák tőle. Ne fogadj senkit Arszlánon kívül, érted kedves leányom. Aztán ne menj ki, lásd, szegény atyád kér, kinek kívüled nincs semmije.

SANCHIA

Jól van, atyám!

CABANIS

Az ablakon se nézz ki, oly mérges itt a lég, arcod rózsáit lefonnyasztaná. Viszonlátig, leányom - ne felejtse parancsimat - Isten veled.

SANCHIA (*kifelé megy*)

Viszonlátig atyám.

CABANIS

Leányom, Sanchiám!

SANCHIA

Parancsolsz?

CABANIS

Az Istenért, leányom, ne feledd atyád parancsát, oly sötét előérzés fogja el keblemet - most karjaimba gyermekem! Óh, Isten! És én a sors ellen panaszkodom, midőn ily drága kincs enyém, enyém Isten és világ előtt, minőt a király kincsrakásával szerezni nem bír. Isten veled. (*Sanchia kifelé.*) Sanchia! Míg nem hívlak, ne jőj ki.

SANCHIA

Ah, atyám! Mi szörnyű vagy, így sosem láttalak.

CABANIS

Neked, leányom, mindig vidám vagyok, hogyan lennék az, hisz te szeretsz, leányom. Ugyebár szeretsz?

SANCHIA

Atyám!

CABANIS

Becsülsz, egyetlen e nagy világon, és én is szeretlek mindazon szeretettel, mellyel egy világot kellenék ölelnem. (*Zaj.*) De menj, menj leányom, Isten veled.

(*Sanchia el, Taranto jön.*)

CABANIS

Herceg, Isten hozott, korán jössz.

TARANTO

Nem sietünk-e oda, hol boldogságunk terem.

CABANIS

Fogansz, ha te üdvöd kárhozatomban.

TARANTO

Félre most ezzel!

CABANIS

Félre ugye kárhozatommal, csak ön legyen boldoggá.

TARANTO

Hogy áll alkunk, Cabanis?

CABANIS

Szavamat adtam, meglesz.

TARANTO

De mindeddig a jutalmat elhallgatád, kérj kincset, kérj vagyont és tiéd lesz.

CABANIS

Nem herceg, ez nem ingerel, ez kis ár üdvömért.

TARANTO

Kívánj tehát.

CABANIS

Van egy érzés keblemben, mely azt súgja, hogy emberré alkottatám. - Szabadságot, herceg, ezt eszközölje ki nekem, hogy emberek szemébe nézve mondhassam, én is ember vagyok. A rengeteg oroszlánja is halálig védi sivatag, de szabad hazáját. Szabadság üdvöm ára.

TARANTO *(kezet adva)*

Legyen meg.

CABANIS

Holnap, herceg, holtteste lábaidnál. S akkor levetem a szolga Cabanis mocsok mezét, mert emberré születtem újra. S most a dologra.

TARANTO

Szerencsét hozzá.

CABANIS *(tőrt véve magához)*

Hét órákor gyovonni megy, és Istenemre többé nem vétkezik.

TARANTO

Hah, Endre! Trónod s nőd enyém lett.

CABANIS

S enyém a szent, a drága szabadság.

(Elmennek, Arszlán, Sanchia jó.)

SANCHIA

Óh, Arszlán! Te ugye meg tudnál halni királyodért, igen, Arszlán, te meg tudnál, hisz a magyar hű fejedelméhez.

ARSZLÁN

Istenemre leányka, s ha tíz életem volna, mind hazámért s királyomért odaadni lenne dicsőségem.

SANCHIA

S ha e földön egy szerető kebel esdne feléd, ha édesen mosolygna élted minden bája, minden reménye, te lemondva mindezekről kész volnál a halált választani.

ARSZLÁN

Igen, Sanchia, nem tartanám különben magamat szerelmedre érdemesnek.

SANCHIA

Köszönöm Arszlán, ezt vártam tőled.

ARSZLÁN

De miért ily búsan, Sanchia? Máskor, ha beleunva a világ fáradalmas tengerébe, hozzád jövék elüzni a gond fellegeit s te lemosolyogtad azokat - kebleden egy szebb, egy mosolygóbb életet tanultam ismerni és most? Tudja Isten, hogy így látlak, szinte én is elkeseredem.

SANCHIA

Vannak percek az életben Arszlán, keserű percek, de őket a sors csak azért adá, hogy édes perceinket jobban kiemeljék.

ARSZLÁN

Igazad van Sanchiám! Téged is azért adott nékem az ég, hogy kebled tisztasága angyalként tűnjön fel előttem e romlott udvar közepette.

SANCHIA

Mondd Arszlán igazán, ha nem volnék többé, ha a sors irigy hatalma elragadna karjaidból, szent lenne-e emlékem előtted.

ARSZLÁN

Itt van megint, oly szépen tudja elmondani a kis hamis, hogy majd könnyeket csal a férfiú szemébe. Már látom, most nem boldogulunk, én csak a vidám, a csintalan Sanchiát kedvelem, így inkább távozom.

SANCHIA

Úgy vegyünk tehát búcsút, igen-igen sokára.

ARSZLÁN

De miért sokára?

SANCHIA

Sokára Arszlán, de nem örökre.

ARSZLÁN

Badar beszéd, maradhatnék-e egy városban veled, hogy naponként háromszor be ne szóljak, meglepni az én Sanchiám mindenik gondolatját, gyönyörködendő tisztaságjokon, ha a rideg kötelesség tőle elszakaszt.

SANCHIA

Gondolj tehát olykor Sanchiádra, s ha egykor kiszenvédél, s lelked felemelkedik a boldogokhoz, akkor én foglak fogadni, ismét mosolyogva, vidáman ismét, csak hogy ott többé nem vonul vész homlokomra. *(Az óra üt.)* Hah, Arszlán, egy hosszú, hosszú csókot, melyben a lélek összefon, mely üdvöm előérlete.

ARSZLÁN

Sanchiám, te beteg vagy, mint ég homlokod, mi lázasan hullámszik a hókebel.

SANCHIA

Úgy - nem, nem Arszlán, én nem vagyok beteg, lelkem szabad, az égbe vágy. Éljen boldogul.

ARSZLÁN

Isten veled, de hová még?

SANCHIA

Dicsőbb hazába, viszontlátig Arszlán. *(El.)*

ARSZLÁN

Én fel nem foghatom, kis női szeszély lesz, múló, mint reggeli köd, szép nap előjele.

Negyedik jelenés

(Fákkal beültetett sétatér, kápolnával a színpfenéken, messzebből a királyi terem látszik. Az óra végső ütései hallatszanak, Cabanis előbbre lép s figyel.)

CABANIS

Öt - hat - hét, az óra eljött, s Cabanis nem lesz többé a gazdagok ebe, nem fog lehelleni vétket és halált, ő ember, ő szabad lesz. Jőj Endre, jőj, régi számadásunk van együtt, ha e vas föltépi élted üterét, meglátjuk a király nem fogja-e csókdosni a szolga lábporát. S ha majd elédbbe lépek Sanchiám, és mondom, nézd atyádat, ő szabad, mint bárki más, mi kéj lesz karjaiban. De ha kérdeni fogja, min váltád szabadságodat atyám, azt néki tudni nem szabad, ő jó, ne tudja meg, mi ördög vagyok. De csitt, ő közelg. Csendesesen jő, térdei ingadoznak, arcát eltakarja, bűneit veszi számba. De csendesesen, most vagy soha.

(Sanchia Endre köntösében s kalapjában föllép, Cabanis leszúrja.)

SANCHIA

Isten!

CABANIS

Átok reád - ez jól talált és most szabad vagyok. De mért nem tudok örülni szabadságomnak, lelkemen mázsányi súly nehezedik. El-el sötét arcok, nincs többé, ki ebként rúgna el. (*Megrúgja a holtat*) Esküdtem ugye, esküm oldva van. (*Lábát reá téve.*) Nézzed a világ, nézzétek hatalmasok, a szolga egy gyáva test fölött ünnepli győzelmét, afelett, ki jobb, több akart lenni embertársainál, ki a halált osztályrészével akarta megcsalni, s a halhatatlanságról álmódott, ha, ha! Mi nyugalmasan fekszik itt s kinek egy ország szűk volt hatáskörül, azt megnyugtatja egy ölnyi sír. El rossz fekély, Istennek gondolád magad a teremtés közepette, két perccel ezelőtt s égi származású arcodat csakhamar a vad is kerülni fogja. Egy ember elesett s egy ember lett helyette, a mindenség gyűrűjében ez egyremegy. Mi magas országtudományi okokban keresendik késő nemzedékek bukásodat, s mi alacsonyan fekszik az, de még egyszer hadd lássam arcodat, édes a bosszú, ha szomja betölt. (*Fölemeli a köntöst s meredve néz.*) Hah! Ördög és pokol! Nem, nem az nem lehet, a sors hatalmi játsszák ördögi képeiket szemem elébe. - De, én nem álmodok, ez kezem, ez fejem. - Óh, Isten, táguld föld, szakadj le ég, hulljatok le örök csillagok, én gyermekemet meggyilkolám! (*Lerogy.*) De ő csak alszik, csókommal ébresztem fel, keblemen melegítem meg hideg kebelét, éltet lehelek márvány homlokára. Sanchia! Szegény atyád kér! (*Felugrik.*) Üvöltsetek szelek, rázzátok meg a földet sarkaiban, düljatok fel villámok mindent, mi él, s a feltárt sírokban recsegjete össze, csontvázak, hisz én a napot öltem meg. (*Bágyadtan.*) Vagy minden él, minden örül, csak e purpur sebek beszélnek átkomat. Nézz, nézz le Isten népedre, mi nyomorú az. (*Elrohan.*)

Ötödik jelenés

(*Gillet és Endre jönnek.*)

GILLET

Igen, Endrém! Kivívtuk mégis a cselek ellenére, te megkoronáztatol.

ENDRE

S akkor vége minden szenvedésnek, akkor teljesülnek kedvenc álmaim. Óh, Gillet, kinek barátja s honja van, az nem lehet boldogtalan.

GILLET

Most ismerek a régi Endrére ismét, kinek reménye büszke, mint a sas, túlsóvárgott a földi határon, kinek hitében első parancs volt boldogítani embertársaid.

ENDRE

Igen, én száműzöm a cselszövők ezredét, s Johannám meg lesz mentve, én újra boldog leszek általad.

GILLET

De mi ez? Egy holt tetem.

ENDRE

És köntösöm felette, ez nekem volt szánva. *(Föltakarja.)* Sanchia! Dicső teremtés, te jobb sorsra voltál érdemes, nyugodj békével, hisz csak hazádba költözél angyal testvéridhez. Te tévedésből jövel ez álnok világra, mely megérteni nem bírt. *(Betakarja.)* Van egy mértéke, Gillet, a fájdalomnak, mely ha betölt, kiözönlik. Reszkessetek gonoszok, fölébredt az oroszlán, s bosszúja szörnyű lesz.

GILLET

Endre, az Istenért! Te fájdalomadtól elragadtatol, elrontod terveinket, türelmet barátom, tudod, még nem vagy király.

ENDRE

El most e rideg ész tanácsival, midőn szenvedélyem óriás nagy. És dacolni fogok egy pokollal s vagy győzők, vagy súlya lenyom. De Istenemre, ha aláássák a királyi tornyot, ledől ugyan, de romja eltemet. *(El.)*

GILLET

Már ennyire ment, most neked kell segíteni undok tétetés, hogy kitudjam az ördögi frigyét, s megsemmisítsem munkálódásait.

NEGYEDIK FELVONÁS

FÖLDRENGÉS

Első jelenés

(Az első felvonási terem, fényesen kivilágítva, urak, hölgyek tarka vegyületben, többen álarcosan, s a tánczene éppen megszűnik. Johanna az ifjúságot ábrázolja, Taranto mint Vulcan, Gillet mint Mars, Philippa mint jósnő van öltözve. Durazzo fekete dominóban, Endre, Petrarcha és Róbert álarc nélkül.)

PHILIPPA *(Durazzohoz.)*

Tenyerét ide, drága ismeretlen, boldog jövőt, szép jövőt jósolok önnek.

DURAZZO

Ha aranyat nyújtok vele, ugye, de lássuk mit tudsz csúnya rémkép, kinézésed szerint a sírontúli dolgok avatottja is lehetsz.

PHILIPPA

Ezer szerencse, herceg, önt kedves karok ölelése várja.

DURAZZO

Philippa! Félre badarsággal, komolyan beszélj.

PHILIPPA

Ismétlem jóslatomat, mindent elkészíték már.

DURAZZO

S Máriám ismértető jele?

PHILIPPA

Fehér öltözet, kék szalaggal.

DURAZZO *(erszényt adva)*

Köszönöm Philippa, ily kellemes hírt legszebb jóslatoddal sem hozhatsz.

PHILIPPA

Isten velünk.

(Elvonulnak, Endre és Petrarcha előre jó.)

ENDRE

Ismerem én ön költeményeit, ön csupa érzés, Laurája önnek egy tenger, melyben mérhetetlen kincsek vesztegelnek, melyből ha új és új ereklyéket halász, mindég kimeríthetetlen marad. Mely olykor ha a csillagok tükrözik benne fényes arcukat, égbe varázsol, olykor iszonyú habjaival megrengeti keblünk belseit.

PETRARCHA

E szókkal, királyom, költői koszorúmat tévé homlokomra. Érzelmek gyermeke a költő s tenger az érzés, mely legszebb tükör alatt rejtí az iszonyú örvényt.

ENDRE

Érzeni szép; mi az élet költészet nélkül, csontváz, melynek bíbor ajkai, ígézö keble lerohadtak, melynek csontüregében a kajánság kígyója lappang.

PETRARCHA

Úgy van, királyom! Az ember csalódva boldog, szép álmokat lehet álmodni a fergetegtől hányatott hajón.

(Durazzo ezalatt a fehér dominóval mögöttük kimegy.)

ENDRE

De megvallom, én azt tartom, a férfi nem álmodozni lön, erős karokkal kell néki megragadni a sors gyeplőit, én legalább azon érzést becsülöm, mely tettekben fogamzik.

PETRARCHA

De ha a valóság rideg napjaiban mi érzetinket kielégíteni képes, mi reményinknek megfelel.

ENDRE

Igen, mert legjobb erőnk az érzélgésben öljük el, s míg a tette jövünk, tetterőnk kiforrt. Az érzés szent ajándoka az égieknek, mert általa ízelejük az életet, de nem maga az élet.

PETRARCHA

Századunkban, hol nincs a léleknek oly hatásköre, hol vagy tespednie, vagy a múlt korhőseit sírjokból előidézve velök kell társalognia, nem jobb-e a képzeletben élni, mint tespedni a szunnyadó jelennel?

ENDRE

Óh, igen, mert vajmi kevesen vannak, kik önmagoknak tudnak teremteni századot, többnyire azok, kiket csodálunk, koruk gyermekei, kiket az forgószélként emelt fel, de felemelve máris esésre ítélt. De vannak, kik önmaguknak alkotnak világot s ezek azok, kiket a hajnal hírnökeként sokáig üldöz az álmos nép, ezek azok, kiknek teremtésükön rágódik egy korcs utóvilág.

PETRARCHA

S éppen ezekkel oly édes társaloghatni.

ENDRE

S azt hiszi ön, hogy társaloghat velök, kiknek csak vázát ismeri, melyről az életdús tetterő levált, azt hiszi, hogy érzi őket, ha mint ők egykor, ön papíroson dönt le zsarnokokat? Óh, én utálok azokat, kik egy tollvonással országokat szabadítanak meg, s rablelkők e munkát hazájok zsarnokának ajánlja.

(Elvonulnak, Philippa Johannával előre jő.)

JOHANNA

Szerencsésen végbement, Philippa?

PHILIPPA

Már túl vannak a város kövezetén, derék úr az a herceg.

GILLET *(Johannához lépve)*

Nápoly királynéjának korona, az est királynéjának e füzér. *(Átadja.)*

JOHANNA

Mit, a harcok istene is áldozik a kegy - isteneknek?

GILLET

Vértem, mely dacol az ellenséges nyilaknak, nem óv ily szemek pillantásától.

JOHANNA

Hízelgő.

GILLET *(a füzért magyarázva)*

A kellem gyöngyvirágitól könnyezett magasztos lilium előtt szerényen hajtja le fejét a tisztelet ciprus ága s a szerelem rózsái.

JOHANNA

Valóban megszegyenít, de el innen Gillet, minden szem rajtunk van.

GILLET

S vehetni-e rossz néven, ha a virág napnak áldozza illatát, melytől életet nyert. Vehetni-e rossz néven, ha a királyi nap e por földön tükrözi vissza kedves arcát, midőn tudja, hogy nélküle nincsen élet. *(Ezalatt Taranto jó feléjük.)*

TARANTO

Mint látom, a sánta Vulcan itt későn érkezett.

GILLET

Későn vagy korán, ha tetszik, vajmi ritkán találjuk el a jókört.

JOHANNA

S hogy tudja Vulcan, hogy későn érkezett, nem-e választá a szerelem istennője is őt annyi közül.

TARANTO

S nem-e találta Vulcan is csakhamar ifjú nejét a harcok istenével?

(Elvonulnak. Endre Róbert lábaihoz ül.)

RÓBERT

Az Istenért, királyom! *(Felkél.)*

ENDRE

Maradjon, maradjon, felséges úr!

RÓBERT

Királyom!

ENDRE

Felséged parancsol.

RÓBERT

Az Istenért, mit tesz, máris figyelmet gerjeszt.

ENDRE

Azt teszem, mit rendelni méltóztatik.

RÓBERT

Mit rendeljek én? Fel, fel királyom, az Istenért, ily helyre ülni.

ENDRE

Nem legillendőbb hely-e ez Felséged lábainál.

RÓBERT

Térjen magához, királyom, hisz én szegény szolgája, Róbert barát vagyok csak.

ENDRE *(felugorva)*

Ah, úgy, igaza van, atyám, megtévesztett azon átkozott szokás, hogy honomban a király parancsol udvarának, de ez persze új, ez műveltebb világ.

RÓBERT

Hogyan, Felséges úr!

ENDRE

Csak úgy, atyám. De látja, hogyha végigmegyek az utcán, s azt mondják az emberek, ím ez Nápoly királya! Míg én magamra tekintve e kopott mezét látom vállaimon, látom rongyos kíséretemet görhede lovakon, mint vásárrul kikergetett koldus csoportot, elpirulok, s ez fáj, atyám. Rendeljen csak királyának e végre a kincstárból néhány forintot, hisz én fényt nem űzök, kevéssel beérem, marad elég a lakomákra is, csak a botrány elkerüléseért, atyám.

RÓBERT

Én, - igen, a királyné - hisz ő bizonyosan fogja tudni, mire van szüksége felségednek és ha ő nem találja.

ENDRE *(szavába vágva)*

Igaza van atyám, de volt-e valaha kocsis?

RÓBERT

Különös kérdés, Felséges úr!

ENDRE

Miért, atyám? Tudom, hogy ön már több rossz s mellékutakon járt a legtestesebb kocsisnál. De ért valamit mégis a lovakhoz.

RÓBERT

Amennyit annyit, még iskolaéveimből.

ENDRE

Látott-e tehát lovat, mely hátrafelé úgy megtanult volna menni, hogy ura farkán fogva kormányozhatná?

RÓBERT

Nem láttam, Felség! Ha, ha! Hálátlan tanítás is lenne az.

ENDRE

Hálátlan, atyám, pedig az ember okosabb ám a lónál, hálátlan tanítás az úgy akarni tanítani, hogy félretéve minden önérzetét, vakon kövesse vezetőjét, ezt tartsa meg, atyám. - S ha sikerülne mégis, látott-e már ebet, kinek midőn az általa fogott nyulat ura falatozza s unszolásai terhesekké levének, egy csontot dobtak az ajtó elébe s kizárták? *(El.)*

RÓBERT

Egy csonttal kizárták, ez nem lehet s ha mégis - *(Johanna, Gillet és Petrarchával.)*

PETRARCHA

Igen, királyné, lantom földi volt, mert földi szépség élteté azt; most lepte égi lesz, merész, magas, mint sasé, szelíd, mint angyal éneke, mert angyalt zeng, önt, királyné.

JOHANNA

Igen kegyes.

PETRARCHA

S ha tökélyeinek egy ezredrészét eléri, úgy az utóvilág mosolygva fogja mondani, szegény Petrarca, oly nőt énekelt, minőt e föld nem teremhet.

GILLET

Boldogok, kik lapokra önthetik az érzést, ők boldogok, mert tudhatják az utóvilággal szerelmöket. De nekünk, ki a véghetetlen érzést nem tudjuk a rím szűk sorompóiba önteni, sorsunk tűrni és szeretni.

JOHANNA

A dalba öntetett érzés nem igézőbb, a nő nemcsak tökélyeit szereti kedvesének, de sokszor gyengeségét is.

GILLET

Óh, ön, királyné, mint az ifjúság, melyet személyesít, csak kéjt áraszt körében, hol ön van, onnan távozik a gond.

ENDRE *(előre lépve Petrarchához)*

Különös mesét olvastam e napokban.

PETRARCHA

S mit mond a mese?

ENDRE

Badarságot, én nem hiszem, bár híres nevű bölcs csinálta, a divat ellenére sem hiszem. - Azt mondja a gaz fiú, hogy bizonyos városban, melynek minden órái rosszul, de egyenlőn jártak, élt egy ember, ki tudván, hogy az ő órája jár egyedül jól, nyakasul megveté magát a város órái szerint igazítani, s innen azon hamis következtetést húzza az író, hogy rosszul cselekedett, mert mindenüvé korán vagy későn jött.

PETRARCHA

Ez rosszul járt különcködéseivel.

ENDRE *(Taranto előre jó.)*

Több más mesét is beszél e bölcs. *(Tarantóhoz.)* Beszél egy bamba lepéről, mely midőn kikelt hernyójából a magas ágon, büszkén tekint szét látkörén és azt hívé, hogy ily magasra senki sem repült még. Meglátta ekkor a királyi sast, magasan fent az égben, utána tört, s e gyöngye fuvalom csakhamar földre sújtá őtet, míg a sas büszkén folytatá a pályát.

TARANTO

Sok ilyen bamba lepe van, királyom!

ENDRE

Sok, herceg! *(A zene kezdődik.)* Megálljatok, megálljatok, én is készítek vendégeimnek egy kis meglepetést. *(Mindnyájan kerékbe állnak. Endre tapsol s a háttérben egy fekete ember fekete zászlóval kezében, melyen Magyarország címere egy bárdal látható, jelenik meg, gyászos induló.)* Sápadtok ugye, a büntudat fekete szárnyai üvöltnek-e fejeitek körül? Te reszketsz, - te is, te is - ha, ha, ha van valami, mi emlékemet foglalkoztatja, egy gondolat, mely más, mint becsület s bosszú, el véle - mátul csak ez legyen gondolatom. Éljen a Szabadság, éljen a bosszú! *(Gillet megragadja s ki igyekszik vezetni.)*

GILLET

El, el, Endre, el. *(Zavar.)*

ENDRE

Nem, hagyj Gillet, hagyd ünnepelnem legszebb győzelmemet a bűnön.

GILLET

El az Istenért.

ENDRE

Eressz. *(Kivezettetik.)*

GILLET

Bocsánat uraim s asszonyságaim, Endre megőrült.

MIND

Megőrült - tettetés lesz - szörnyű eset. *(Mind eloszlanak.)*

GILLET

Csak így menthetém őt meg, de majd jó idő s reményem igen hamar jó, melyben új erővel kiléphet - most hirtelenkedésével veszélybe hozná finomul szőtt terveimet. Átkozott tettetés, mi nehezen tudtam kicsikarni általad titkaidat. De hagyján, szép kárpótlás lesz ezért, Endrém megismerése. Cabanis tehát avatott, most tőle kell kitudnom mindeneket. Olvasva vannak a percek, egy kockavetés s rajta a lét vagy nemlét kérdése függ. *(El.)*

Második jelenés

(Ezalatt reggel lesz, egy asztal írószerekkel hozatik be, Róbert írásokkal s Johanna jó.)

RÓBERT

Többrendbeli halálítéletek fölterjesztvék kegyelem vagy helybenhagyás végett.

JOHANNA

Ide velek, hagyj írjam alá.

RÓBERT

Hároman történetes gyilkosok, egy eset nem is egészen világos, a halálítélet inkább ijesztéseül s kegyelem reményéből hozatott.

JOHANNA

Voltak pör alatt?

RÓBERT

Igen.

JOHANNA

Úgy, itt újra pört nem indítunk, ide vélek.

RÓBERT

Ha úgy tetszik. *(Az első odaadja.)*

JOHANNA

Mit vétett ez? *(Aláírja.)*

RÓBERT

Gyermekgyilkos.

JOHANNA

Hah, szentségtörés az égi szeretet ellen. S ez?

RÓBERT

Rablógyilkos.

JOHANNA

Kezemre tapad a bűn nehéz mocska, megtagadni emberérzetét kába kincs miatt. S ez?

RÓBERT

Hűtlen nő.

JOHANNA *(szünet után)*

Tehetett-e róla, hogy parancsolni nem tudott a mindent uraló szenvedélynek, hogy tán oly férjhez csatlá őt a rideg számolás, ki keble választotta nem volt?

RÓBERT

Világos törvény szól ellene. *(Johanna ír.)*

JOHANNA

Tovább ez?

RÓBERT

Ellenségét takarítja útból.

JOHANNA

S nem tesszük-e ezt mi is? Nem teszi-e ezt a nagy világban minden? Ennek bocsánat ez egyszer. *(Fölkél.)*

RÓBERT

S a többiek?

JOHANNA

Legyenek szabadok.

RÓBERT

Még itt ez egyet megbocsájthatatlannak ítélte a bíróság.

JOHANNA

Mit vétett? *(Leül.)* Ide vele.

RÓBERT

Férjét gyilkolta meg.

JOHANNA

Férjgyilkos tehát? *(Gondolkodva.)* S vizsgálta-e a bíróság szíve történetét is? - Nem, szavamat vissza nem vonom, ő szabad.

RÓBERT *(menve)*

Óh, szent igazság, melyről annyit beszélnek a kábák; kedvcsapongás, rossz gyomor, ez az egész. *(El.)*

(Taranto Philippával jó, Johanna egy kék s arany zsinórt fon.)

TARANTO

Jó reggelt, királyné!

JOHANNA

Üdvözlöm, herceg.

TARANTO

Ön ma oly korán kelt *(Kezet csókol.)* s ismét oly szép, hogy szerényen vonul vissza a nap föllegek mögé, mert versenyezni ily kellemekkel nem mer.

JOHANNA

Látja, herceg, ezt az arany zsinórt?

TARANTO

Mi boldog lesz, ki e szép művet még szebb kezeiktől ajándokul nyerendi.

JOHANNA

Jegyajándokul talán, Taranto, de nem földi nővel.

TARANTO

Hogyan?

JOHANNA

Óh, Taranto! Nem lesz oly irigylendő birtokosa a zsinórnak, a halál jegyajándéka ez.

TARANTO

Megfoghatatlan.

JOHANNA

S mégis talán e zsinórral fonom életünk jövőjét.

TARANTO

Úgy százszorta kedvesebb, óh, hisz csak ön fonja Johanna én életfonalimat, ön sodor azokból kéjt, vagy bánatot.

JOHANNA

Félre mostan negéddel, nézze, Lajos, e virágfűzért, tegnap mint ifjúságnak ékíte halántékimat, elfonnyadt s én eldobom őt, Óh, Lajos! Ha érzése is ily könnyű negéd volt, mulékony vértolulás, gondolja jól meg, mert vannak pillanatok, melyekből nincsen visszalépés, az ifjúság virági is így lefoszlanak s akkor ha megbánná, Taranto!

TARANTO

Johanna!

JOHANNA

Igen, Taranto, elérkezett a választó pont, ha érzetem múltó szenvedély lobogása lenne, s én mindent feláldoznék önért, erényt, üdvöt, trónt talán - nem érzi-e keble, mi közel állunk a pillanathoz, mely vagy égbe ragad, vagy pokolba sújt?

TARANTO

Ah, Johanna! Ön Isten, sokáig álltam tekintetétől várva életet s halált, sokáig, s ön most engem egy üdvvel jutalmaz türelmemért.

JOHANNA

Üdvvel! Ha pokol útján üdvöt lehet érni, ma ítéltel el egy férjgyilkost, Taranto. Halálra ítéltel a pórnőt s ez ékes zsinórral Endrét jegyzem a sírnak.

TARANTO

Végre tehát mégis eltökéléd, egyetlen drága Johannám!

JOHANNA

A sors, nem én, Taranto! Koronázásába beleegyezett a pápa, óriási léptekkel közelg a határnap, s minket az ég hatalma oly szűk sajkába kárhoztatott az élet zajgó tengerén, melyen közülünk csak egyik menekülhet. De ne többet erről. *(Róbert jő.)*

RÓBERT

Elhoztam a kinevezési oklevelet.

JOHANNA

S Petrarcha?

RÓBERT

Tőle mitsem félhetünk, Rómában ügyünket fogja vinni.

PHILIPPA

Nem emlékszik-e, királyné, többet tegnapi hízelgéseire?

JOHANNA

Igen, igen, Philippa - de ide hát az oklevelet, ő mától udvari káplánom. *(Aláírja.)*

RÓBERT

Vélekedésem szerint jobban félhetünk Gillettől, királyné, őt titkainkba ön igen beavatta, s félek, hűsége csak álszín, lép, melyre a könnyen hívőket csalni igyekszik.

JOHANNA

Nem, nem, atyám! Felőle én kezeskedem.

TARANTO

Még egy van, egy, de hatalmas, kit mindnyájan el látszottak feledni, s ki mindezek közt legveszélyesebb nagyságra nőtt, s ez a Durazzo ház.

JOHANNA

Fájdalom, úgy van.

PHILIPPA

S erről egészen elfeledkezénk.

RÓBERT

Én nem felejtkezém el, sőt meg is előztem a még következő bajt.

TARANTO

Hogyan?

RÓBERT

A veszélyes sárkánynak fejét vevém, mely nélkül balga testtömeggé lesz az egész. Perigord Ágnes, a gögös nő nem éli túl győzelme napját.

PHILIPPA

Értem atyám, de meg nem jelenése az udvarnál máris feltűnik.

RÓBERT

Lehet rá némi kis neheztelést költeni, például, hogy más asszonyság lépett be előtte az ajtón, nem elég ok-e ez egy nőnél, egy kis epehideglelést előidézni. *(Cabanis belép.)*

CABANIS *(komolyan)*

Csoportban talállak haramiák, üdvöm gyilkolói! *(Tűzzel.)* Óh, lenne hatalmam elsüllyeszteni ez átkos szobát, el a pokol fenekéig, hogy borzadva állna meg az üregnél minden, kit bűnök súlya nyom, látván, hogy Istennél létezik igazság! *(Szelíden.)* Gyermekeimet adjátok vissza emberek, itt aranyatok, melyet pazaroltatok reám, mindegyik itt van, csak gyermekeimet adjátok vissza, koldusul fogok járni házról házra egy falat kenyérért gyermekemmel. - Vagy nem hallgatjátok-e meg könyörgésemet, úgy titeket sem hallgassa meg az ég, ha a bűnhődés napja elérkezik.

RÓBERT

El szolga, dicsekedni jössz-e rosszul végzett napszámmal? *(Kidobja.)*

CABANIS

Átok, átok fejetekre! *(El, egy kép leesik a falról.)*

MIND *(felugorva)*

Földindulás, templomba - segítség! *(kívül zaj, kifutnak.)*

RÓBERT

Kislelkűek, ha, ha, oltárhoz futtok-e, ha bűneitek felett kissé megrázkódik a föld! *(El.)*

Harmadik jelenés KÁPOLNA BELSEJE

(Gillet Cabanist behurcolja, s Arszlán.)

GILLET

Ide gonosztevő, itt újítsd meg vallomásodat, esküdj az égre, mindenre, mi szent előtted, leányod emlékére esküdj Cabanis, hogy mindeneket híven megvallasz.

CABANIS

Leányom emlékére - óh, pokol, mi hűrt pendíte meg ön szívemben, melynek mindenik rezzenésinél egy életfonal szakad meg. - Én esküszöm.

GILLET

Aversában tehát holnapi egy óra van kitűzve?

CABANIS

Igen, Gillet. *(Egy oszlop ledől s Cabanist lezúzza, kívül zaj.)* Átok!

GILLET

Elégtelenek levénk-e mi már kibontakozni sorsunk viszonyiból, hogy ti jövétek ítélni istenek e földre.

CABANIS

Itt, Gillet, vedd irományimat, belőlök minden kiviláglik. Végrendeletem átok az embereknek, mi egymásnak mitsem köszönhetünk, de nem is maradtunk adósok.

GILLET

Sok bűnök súlya nyomhat, Cabanis, de te megmentéd a királyt s mindent jóvá tevé.

CABANIS

Tedd meg, Gillet, nekem ez egy szolgálatot, ez egyet, melyért emberekhez könyörögtem - végezz ki.

GILLET *(az írásokat átnézve)*

El, el Arszlán, járd be a várost, széltiben szólítsd fel a hű polgárokat védelemre, fennszóval hirdesd mindenütt, hogy veszélyben forog királyunk, siess levente. *(Arszlán el.)* Endréhez addig kemény őrizetet rendelek, nehogy megelőzzön a pokol csábjaival. *(El.)*

(Johanna, Philippa, Taranto és így tovább az oltárokhoz rohannak.)

CABANIS

Megmentém, azt mondja, királyát s e kis szolgálatot se tette meg nekem. Óh, háládatlanság, neved ember! De nem, ne dicsekedhessen senki is, hogy Cabanis véle jól tett. Királyné!

PHILIPPA

Mi síri hang ez?

CABANIS

Királyné! El az oltártul akkor, midőn a pokol beszél, Gillet álbarátod, ő tud mindent, s elárul, igyekezz őt megelőzni.

TARANTO

Lehetséges?

JOHANNA

Emlékezz, Cabanis, hogy a sír küszöbén vagy, szólj valót.

CABANIS

Esküszöm Sanchiámra. Óh, istenek és én őt látni túlhan sem fogom. Igyekezz, mondom, megelőzni Gilletet. *(Főlemelkedik.)* Ha, ha, véglehelletem is átok és bűn!

ÖTÖDIK FELVONÁS

VISZONYOK HATALMA

Első jelenés

(Szoba Durazzónál, Ágnes ágyban, Durazzo levéllel kezében jár fel és alá.)

DURAZZO

Ő teszi az első lépést a békülésre. Ő csak a bizalmatlanságot fájlatja, barátjának nevezi azt, ki őt elárulá! - Anyám, te engem szörnyen rászédhetél, hogy ez ördögi frigybe vonj. - Óh, Endre, bocsánatod jobban fáj, mint bosszúd fájhatott, mert tudom, hogy meg nem érdemeltem.

ÁGNES

A király írt, ő megbocsájt Mária elszöktetéséért?

DURAZZO

Ím olvasd. - Vallj meg anyám mindent, mit vétél ellene - bocsássa meg az ég, de valld meg, ne vidd az örök bíró zsámolyához a titkolt bűnök lélekölő súlyát.

ÁGNES

Ő megbocsájt, s én pirulva nagylelkűsége előtt, nem merem meggondolni, mi szörnyen vétkezém ellene. - Igen, Durazzo! Én fel akartam szentségtelen kezekkel bontani baráti frigyedet, én Endrét rágalmazám előtted. Óh, de anyai szeretet vitt erre is Durazzo; a nagyravágy incselkedő ördöge.

DURAZZO

Szörnyű! Szörnyű!

ÁGNES

Te elborzadol, elfordulsz anyádtól, ki érted játszott a te üdvét! Kit szereteted sodra el mind a vétkek tömkelegébe. - Óh, Durazzo, így háládod-e meg a vajmi drágán lakolt anyai szeretetet?

DURAZZO

El, el anyám dőre kincseiddel, címjeiddel, melyekre a kába figyelmez, ne mondd, hogy érettem szereztél őket, ha rajtok véres bűnök szennye penészlík. Lemondok róluk egyig, boldogítsanak mást, ki lelke nyugalma néhány ércért tudja odadni.

ÁGNES

Te máris átkozódol, óh, pedig mi kis részét ismered csak a bűnnek, mely mázsányi súllyal nehézkezik keblemen.

DURAZZO

Mindent vallj meg, anyám, tudod, hogy az öröklét küszöbén vagy, melyen kibontakozik lelked a bűnös földi salakból. Ne vidd magaddal a büntudatot új hazádba, mely nyugtot nem adna ott is. Mi jóvátéhető, tegyük meg anyám, bocsánatot az égtől remélj.

ÁGNES

Hallj meg tehát mindeneket, s utáld meg anyádat. Endrét, ki gát volt terveinkben, Durazzo! - Halálra ítélnék.

DURAZZO

Iszonyú. -

ÁGNES

Róbert barátnak, ki veszélyesb hatalomra lépe, minthogy azt hidegvérrel nézhetém, oly ördögi mérget adtam, mely feltépi az élet legbensejét, mely számolható időre úgy előnti a kebel minden üterét, hogy méreggé változtatva az életnedveket, iszonyúan sodorja az elevenholt áldozatot, kikerülhetetlen sírja felé. - Róbert megelőzött - de ugyanazon percben, midőn Endre felett győzelmét ünnepelendi, ő is sírba száll.

DURAZZO

Óh, Isten, intézkedésid titkosak, de szörnyűk, mint kell a gonosznak egymást felemészteni.

ÁGNES

Endrét megmentheted talán még, óh, mi könnyű lenne kimúlásom, ha ezt tehetnéd.

DURAZZO

Szólj, szólj anyám! Hogyan?

ÁGNES

Holnap éjjeli egy órakor öletik meg Aversában, hová vadászat ürügye alatt fogják kicsalni a gonoszok.

DURAZZO

Hah, ide még lenne idő! *(Kifelé szólva.)* Fel, fel, cselédek! Nyergeljetekeket lovat, készüljetekeket útra, szaporán cselédek! - Anyám Isten veled, könyörüljön rajtad az ég, ez életben többé nem találkozunk.

ÁGNES

Végáldásomat, fiam!

DURAZZO

Nem, áldásodat ne add anyám! Átokká válnék az gyermekemen. - Lovat elő cselédek! - Őt meg kell mentenünk, jóvá kell tennünk, vétkezéne felette. *(El.)*

Második jelenés

(Keskeny szoba, Endre merengve ül egy kőpadon.)

ENDRE

Ismét alkonyodik - éltem egén is alkonyodik a remény, és vajon fog-e hajnallani újra? Lezárva e szűk boltozatban, mint kelepcebén a királyi oroszlán, egész tetterőmmel, melynek egy ország szűk börtönűr volt. - Óh, ha egy oroszlán elesik, mi számtalan fereg vesz életet belőle, de nem oroszlán többé egyik is. - Gilletem, elárulál-e hát te is? - Te, kire üdvömet bíztam volna - úgy mondj el, Endre, úgy néked bukni kell. Óh, maradt volna nyitva egy kis út, melyen kibeszélhetném az árulásból, melyen megmenthetném vigasztaló hitemet beléje. Vajh mi örömmel tenném azt. - De nem, én nem zúgolódom a sors örök végzése ellen, én nyugodtan lelépek, csak az fáj, hogy végcsapásodat azáltal küldöd hatalmas ég, kire védelmemet bíztam, pedig oly kínos csatában elesni, ha nem viszonzozhatjuk a halálcsapást. - De ki jó? Philippa? Mit akarhat ő itt? - *(Philippa jó.)*

PHILIPPA

Így kell-e önt, király, találnom, álnok barátjától börtönbe zárva, elhagyatva, míg kebelében a kétségek átkos mérge forr.

ENDRE

Mit kívánsz tőlem, Philippa?

PHILIPPA

Semmit, királyom, Gillettől jöttem önt óvni.

ENDRE

Nem, nem Philippa, téged ily tiszta szándok soha nem vezérle, ha volna kincsem, aranyom, odaadnám, mert tudnám barátságod alapját. De Istenemre, Philippa, ide rosszul jövől, nekem nincsen egy kis pénzem is; nincsen hatalmam boldogíthatni egy koldus fiút. - Menj el azokhoz, kik szolgálknak hivatják magukat, hogy adniok ne kelljen, s ez álarc alatt bíbort viselnek. Isten veled, Philippa!

PHILIPPA

Királyom, azt hiszi-e, hogy e kebelben nemesb érzés nem fogamzhatik már? Igen, én óvni jöttem önt Gillettől, királyom, a könyörület angyala szállott kebelembe, fáj elárulva látnom önt attól, kinek barátságát erősbnek hívé a világ örök tengelyénél.

ENDRE

El gyáva sajnálkozásoddal Philippa, én nem kívánok sajnáltatni az emberektől. Óh, vagy annyira süllyedtem-e már, hogy e gyöngé panasz dőre hangjait köszönettel kénytelen vagyok fogadni.

PHILIPPA

Hitetlenségét megbocsátom, király, de meg fogja ismerni idővel, hogy Philippa bár kevésbé ékes beszédű, hübb barátja mégis magasztalt Gilleténél, - ki önt elzárta királyom, talán agyrémekkel tölté el képzetét, hogy addig a királyné szerelmét vadászva, míg ő barátságának árnyába fogódzik, ő hitét kacagva, trónját s nejét bitorolja.

ENDRE

Ha, ha! Dicső, felséges találmány.

PHILIPPA

Hallgasson meg, királyom, Johanna megveté a hűtlen barátot.

ENDRE

Valóban első, kinek hódolatát megveti. El, el tőlem pokol ármányaiddal, - el szemem előtt, hogy mérges lehelleted ne fertőzhesse meg körültem a léget.

GILLET *(kívülről)*

Be és ki senkit, értitek, leventék! Büntetés alatt. *(Be.)*

ENDRE

Most mondd szemébe vádat, Philippa!

PHILIPPA

Én ismétlem tehát, ő áruló!

GILLET

Hah! Ide is találtál rést, kígyó! El, ördög, innen, mert elfeledkezném magamról. *(Kardjához kap.)*

PHILIPPA

Nem, Gillet, innen, egy talpatnyit is.

GILLET

Elmondom, Philippa! Nem szeretném átkos véreddel bemocskolni tettem tisztaságát.

PHILIPPA

Csak úgy, ha ön velem jó, király!

GILLET

Intettelek, nem hallgatál. *(Kidobva leszúrja.)*

PHILIPPA

Gyilkos! - Királyom, ő elárul!

GILLET

Pokolra tehát veled - díjadat magad kívántad.

ENDRE *(kezét fogva, jelentősen)*

Gilletem - én nem értelek, kezeden fekszik kulcsa a sötét jövőnek, de én bízom beléd - szívedet csak az ég ítéli meg.

GILLET

Köszönöm, barátom! Nagy kort élünk, Endre, mely felett csak óriási erő s rendületlen bizalom győzhet.

ENDRE

Te merő titok vagy Gilletem, szörnyű vádakot kohol ellened pokoli ármány, - a külszín oldalán küzd - és én hiszek beléd, mint gyermek hisz Istenében, nem zúgolódom hallgatásodon, óh, hisz ha te is elárulsz, akkor testvér őrizkedjék testvéri öleléstől, mert a lelki barát is áruló lett. - Akkor bűnposvány e világ, miből menekülni szerencse.

GILLET

Drága Endrém! Kevesek már a titok percei és akkor öleléseid dicső kárpótlás lesz mindezekért. - De az emberiség szent nevére kérlek, királyom, el ne hagyd e gyászos helyet, küszöbén halál leselkedik - el ne hagyd, királyom. Isten veled most, sok munka vár reám még alkonyatig. -

ENDRE

Gilletem! *(Gillet el.)* Ő elment - oly őszintén, oly magasztosan szólt, nem, ő nem lehet árulóvá, az árulás nem lép oly bátran, nem mosolyg szemében a szilárd öntudat. - És mégis önkénytelen tolokodtok képzetem elébe sötét ábrázatok, ő megölte Philippát, Philippa szemében is árulónak merte nevezni. - El-el, sötét gondolat, tömkelegedben elvész a lélek. - Hah, Johanna!

(Johanna hűledezve jó Róberttel.)

JOHANNA

Ah, Endre, el akarsz-e veszteni minket, nem akard-e másként feloldani az átkos csomót, mint halálos kardcsapással?

ENDRE

Hogyan, Johanna? Én, ki szűk börtönbe lezárva, labdaként hanyatom a sors hullámitól. *(Kívül zaj.)*

JOHANNA

Igen, Endre, midőn Gillet tőlem megvettetett, bosszút esküvék s bosszúját csak vérem olthatja el. Fölizgatá a könnyen hívő népcsoportot, éltedet általam veszélyeztetni hazudta, s ím, a vérengző csorda mint üvölt halálomért.

ENDRE

Iszonyú.

JOHANNA

Igen, Endre, neked csak egy szódba kerül lecsendesíteni őket, s te megölted azt, kit hozzád könyörgeni küldtem. - *(Kint zaj.)*

RÓBERT

Ím hallja, királyom, mint üvölt a nép s büdös lehelletével fejedelmi életet kér.

ENDRE

Hah, Gillet, igaz tehát? - Most minden világos előtttem. - Parancsolj velem, Johanna, én mindent megteszek, előtttem már az élet elveszté érdekét.

JOHANNA

Nyugtasd meg a népet, mely iszonyú fergetegként, vészthirdetőn tolul a vár felé. Jőj, aztán velem Aversába, fényes vadászatot adunk ott s egy nemzet színe előtt üljük a béke második, de szebb s örökfrigyű lakodalmát. Tegyük örömnéppé koronázásod előestvését, mutassuk meg a világnak, hogy két szív, melyet az ármány oly soká üldö, végre megtalálta egymást s szent frigye örök lesz.

ENDRE

Ah, Johanna, s előidézhetjük-e ismét az ifjú kebel minden vágyait és reményeit, melyek az első óta elsorvadának.

(Johanna elmereng.)

RÓBERT

Ígérje meg, királyom, hogy eljő. - *(kívül zaj.)*

ENDRE

Ígérem.

JOHANNA

Drága Endrém!

ENDRE

Sötét érzéssel, ah, Johanna, de ígérem! - Nem remélve többé, mint egykor szebb időkben, oly fellengző ragyogású hajnalt, de legalább nyugodt és tiszta alkonyatot. Ah, a remény sugára az elevenen eltemetett koporsójába is lopózik. - *(Zaj.)*

RÓBERT

Nyugtassa hát meg az üvöltő vérkutyákat!

ENDRE *(az ablakhoz fellépve)*

Nápoly! Hála készségedért, mellyel fejedelmed védelmére fegyvert ragadtál, szent záloga ez hűségednek a vészek napjaiban. De ez egyszer hála az égnek, rémkép volt az egész veszély, melyet egy áruló idézte elő. Térjetez haza polgárok békességben. Éljen Nápoly! *(Lelep.)*

RÓBERT *(fellép az ablakhoz)*

Bűnhődjék az áruló!

ENDRE

Megelégszel, királyné?

JOHANNA

Köszönöm, Endre, megmentettél a bódultvérű tömegtől. - Viszonlátig Aversában, Isten veled.

ENDRE

Isten veled! - (*Johanna Róberttel el.*) Bűnhődjék, azt mondá, az áruló, s hát áruló-e Gillet.

(*Gilletet fegyver-ravatalon hozzák be több magyar leventék.*)

GILLET

Köszönöm leventék! - Itt tegyetek le. -

ENDRE

Óh, Isten, Gilletem! (*Reáborul.*) Lelkemnek jobb fele, mely e portömeget magasra vezérlé. - Arcodon a halál sápadása leng, te meghalsz - s én? - Óh, sors! Minek élek én!

GILLET

Hűségem pecsétje, Endre, e halál-seb. Te megtörted a határtalan bizalmat, elküldéd a népet, mely védelmedre fölkelt s a véd nélkül maradt barát áldozatul esett.

ENDRE

Istenem! Mi szörnyű büntetésed, a tátongó sebek mind szívemet érték. Óh, hogy kétkedni mertem egy pillanatig!

GILLET

Isten veled, Endre, lélegzetem fogy, hallgasd meg végkéresemet, Aversába ne menj! Vész vár reád ott! Ne menj. (*Int és meghal.*)

ENDRE (*nyugalommal fölemelkedik*)

Nyugodj békével, hű barát! Te boldog vagy a pályabérnél, nekünk, ki tudja, meddig kell még érte küzdenünk. (*Int, Gillet elvitetik.*) Találtam tehát mégis egy hű baráti szívet és keblem könnyebb, lelkem emelkedik, hogy az álnok világban hűt találtam. (*Kürt.*) Aversába hívsz? Jó, én megyek, ígérezem. A jövő eseményeit sötét fátyol fűdi, de jó idő, mely azokat feltakarja. Akkor nem marad egyéb az emberek ítéleténél, ez fog határozni közöttünk, pedig ez vajh mi páros bíró, mely a győzött díjazza babérral. (*Kürt.*) Jól van, jól, én hallok és megyek! (*El.*)

Harmadik jelenés

(Szoba Aversában, egy vak teremmel, melyet kárpit födöz s erkéllyel. Társaság tarka vegyületben búcsúzóban, Endre házi öltözetben.)

ENDRE

Isten önökkel, urak, jó éjszakát, leventék. Viszonlátig barátim.

(Mind el, kivéven Endrét, Róbertet és Tarantót.)

TARANTO

Jó éjszakát, királyom!

ENDRE

Dajkámtól hallám egykor, herceg, a vén Isoldtól, hogy azokat, kiket megjegyzett a természet, kerülni kell.

TARANTO

Mondják, királyom.

ENDRE

Én azt nem hiszem, mert az újonnan született ember álnoknak nem születik. *(Díszjeleire mutatva.)* De kit az emberek megjegyeztek, azt tudom kerülni. Jó éjszakát. *(Taranto el.)*

RÓBERT

Isten önnel, királyom!

ENDRE

Még egyet atyám, te tudsz ugyebár két alakban megjelenni?

RÓBERT

Hogyan, királyom?

ENDRE

Tőled hallottam, úgy hiszem, hogyha országdolgokról van szó, az emberérzetet kívül kell hagyni.

RÓBERT

Ah, úgy, királyom? - Az igaz.

ENDRE

Lám, minő elsőséged van előttünk, atyám, ha országtudós személyedet martalékul kapja is a sátán, az ajtó előtt maradt személyed megüdvözülhet. Isten veled! *(Róbert el.)* Vizsgáltam arcukat szívig ható pillanatokkal, ők nem változnak. Óh, de a megrögzött bűn s az ártatlanság nem pirul. Nyugtató álom, te álnok barát, ki búcsút veszel tőlünk a változó arcú szerencséivel, te is elhagysz. *(A kárpitot fölemeli, Johanna alva látszik.)* Ő alszik, arcán a boldogság mosolya ég - nem, nem, ki így képes aludni, az vétkes nem lehet. - Hah! Mi zaj! *(Az ajtón kocogás.)*

RÓBERT *(kívül)*

Nyisson királyom ajtót, aggasztó híreket hozok Budáról.

ENDRE

Aggasztó híreket Budáról? Óh, ha csel, úgy jól talált csel, mert hazám szent neve, melynek ellent nem állhatok. *(Ajtót nyit.)* Jöhetsz, atyám, mondd híredet hazámról.

(Róbert, Taranto törrel s két álarcos a selyemzsinórral.)

TARANTO

Halált a bitor királynak! *(Megtámadják Endrét, ki egy székkal védi magát s az első rohanást visszaveri.)*

ENDRE

Bitor királyt kerestek, emberek? Úgy rosszul jövétek, mert Endre áll előttetek, ki Isten s igazság előtt igaz királytok!

RÓBERT

Ne figyeljetek reá, nyelve sima, mint kígyóé, le vele!

(Johanna felül, mindig növekedő nyughatatlansággal, az álarcosok Endre méltóságos tekintete előtt meredten állnak.)

ENDRE

El töreitekkel királytok előtt! A felségsértő büntetése nagy, Isten oltalma alatt áll a fejedelem, átkozott, ki ellene fegyvert ragad. - Jó éjszakát, polgárok, a nép jó! De csábítói rosszak, ismérjük a bizgatókat, ők lakolni fognak. Hódoljatok királytok előtt s bocsánat bűnötökért.

(Az álarcosok merednek, az óra egyet üt.)

RÓBERT

Le véle bátrak, díjak elvész!

ENDRE *(eldobva a széket)*

Ím, itt védtelen áll előttetek a király! Ellenségitől feje arannyal váltatik meg, de ő biztosnak érzi magát, hisz hű jobbágyi között áll. *(Közikbe lép.)*

RÓBERT

Hah, gyáva férgek, nézzetek reám. *(Tört ragad, Endrének megy s lankad.)* Ördög és pokol mi ez? Világot, világot emberek! Térdeim roskadoznak, a pokol nyílik meg előttem. *(Egy székre tántorog.)*

ENDRE

Látjátok! Az ég ítélete szent. *(Bámulat, kürtszó.)*

JOHANNA

Gyávák, ti lankadoztok! Megijeszt-e e gyermeki játék, ő meg volt etetve. - Fel, fel, vagy elveszénk! Ki elsőt sújt, díja egy grófság.

(A magát védő Endrére törnek s őt az erkélyre kinyomják.)

TARANTO *(Johannát át akarja ölelni)*

Hah! Mi hideg ölelésed, Johanna!

JOHANNA *(borzadva)*

El, el, Endre vére tapad ruhádon, bemocskolsz.

TARANTO

Ha, ha, ha! Nem ez volt-e ölelésedért a szörnyű ár?

JOHANNA

Mi gúnyosan kacagsz fel, Taranto, mint áldozatja felett a pokol.

TARANTO

Ez ördögi vonáson kacagok, Johanna, mely szád körül van. El véle, el, vagy azt hirdesse-e a világnak, hogy férjgyilkos vagy?

JOHANNA

Mi ez, Taranto! Így jutalmazol-e meg szerelmemért? Melynek üdvömet áldozám fel? Kárhozatot váltottam-e magamnak e földön is eljátszott üdvömmel az égben?

TARANTO

Miért nem beszélsz többé tehát oly édes mosollyal, melytől a bú rémképe távozott.

JOHANNA

Taranto!

TARANTO

Igen, Johanna, így tekintsz reám, mint férjedre tekintél, midőn kinézted áldozatul. És bízhatok-e benned egészen, ki szent esküdet már egyszer ily szörnyen megtöréd?

JOHANNA

Óh, szörnyű, szörnyű, ez-e díjam, hogy mind e bűnök tömkelegébe követtelek?

TARANTO

Nem, nem Johanna, te bizgattál fel, te voltál a bűnös. *(Sötétben néznek egymásra, kürtszó és Durazzo jó fegyverekkel.)*

DURAZZO

Megtörtént, későn jövénk! - Arslán, siess Budára, vérszínekkel fessd le a történeteket. S tudom, Budáról, mint hatalmas égből, úgy sújt le majd a dörgő fergeteg, hogy a pokol megrázódik beléje s véres lakomát ül áldozatain. - Vitéz urak, keressük most meg a halottat, fényes tisztelettel legyen temetkezése, véle egy nagy lélek szállt alá. *(Fegyvereiket lebocsájtják.)*

Vége az ötödik és utolsó felvonásnak

Információ

NÁPOLYI ENDRE

CD-szöveg, Madách Imre összes művei

A *Nápolyi Endre* kézírata az OSZK kéziratárában található, jelzete: 2066 Quart. Hung. 31 levél, címlap hiányzik. Prózában írt dráma. A szövegből egyes részeket a Mária királynő-be és egy tervbe vett Sámson c. darabba szánt.

A drámát először Halász Gábor rendezte sajtó alá, s az általa szerkesztett *Madách Imre összes művei* (I-II. k., Bp. Révai, 1942) első kötetében adta ki (915-1009. l.). Jelenlegi CD-szövegünk ennek a kiadásnak újra ellenőrzött, több helyen javított, kiigazított változata. CD-kiadásunkban modernizáltuk a dráma helyesírását. Természetesen nem javítottuk a dráma archaizmusait, az *-a*, *-á*, *-e*, *-é* jeles múlt és az *-and*, *-end* jeles jövő időket, s a fiatal Madáchra jellemző egyéni szóalakokat, mint *fenyü* (=fenyő), *gyovonni* (=gyónni), *fogansznak* (=fogannak, fogamzanak), *üldi* (=üldözi), *keserg*, *tavaszdad*, *elméncség* stb.

Madách Imre **feljegyzései** között a Nápolyi Endre c. drámára vonatkozóan a következő vázlatokat, ötleteket, fogalmazványokat találták (első megjelenés: MÖM II. kötet, 718-721. l., szerk. Halász Gábor):

SÁMSON (*Nápolyi Endre*)

Jellemek

Sámson. Erődús, egyenes jellem. Népét boldogítani vágyó, bátran és tréfásan megy halni alá. Lehet, még kötve is félnek. Mint győző lép fel.

Neje. Más hitű, csupán a pap tanácsából megy hozzá, csak a nagyhírű hőst szereti benne. Örökös szerelmeteskedésben él, de nem rossz, a legkomolyabbokról női apróságokra megy át. - Büntársait kijátszhatni reményli, de azok egészen morális hatalmuk alá kerítik. - Szeszélyes, büntársainak már parancsolni sem mer, sodortatik a rosszra, mit nem is gyanít, - örül ürügyet találni férje hűtlenségében.

Rabszolga. A körülmények által kinkacagó, minden nyomoron örülő, rosszat feltevő; semmit, csak lányát szerető s eleinte a pénzt.

Leánya. Egy minden utógondolatok nélkül magát egészen szerelemnek átadó, ezért mindent szenvedni tudó és rossz névtől sem visszaborzadó nő. Apjának is elmondja szerelmét. A királyné egykori társai most messze ágaztak. Az udvari cselek közt balga és borzadó.

Hercegnő. Iszonyú nagyra- és uralkodni vágyó nő, ezért zavart óhajtó, rossz társasága hat a királynéra.

Fia.

Egy pap. Minden élvezetnek irigy ellene, komor, zárt, uralkodni vágyó, kielégítés nélkül, mindent eszköznek néző. Egykedvű.

Dajkája a királynénak.

Egy másik pap, kit küld az Endre által megkért római pápa, s beleszeret a királynéba.

Endre jó barátja, ki elveszi a jó lányt. Endre mond, hogy legyenek boldogok, mert becsülik egymást.

Papi, s női cselnek Isten sem dacolhat.

Bájjaid szüzéi, kedélyed gyermeké. Nem retteg a rossz névtől sem.

Férjének Sámsonné hízelg is. A papok eszköze, kém a családban. Oh jaj, ne hagyjátok beszélni, - még, mikor meg is van kötve, félnek tőle.

Az első csodálók tetszenek a lánykának.

Midőn a pap Sámsonnét a gyilkosságba viszi, ez fel akarja adni, de a papnak kezében van, mert tudja titkait, s tennie kell.

Eddig Endre volt a jogban, neje örül, midőn excedál.

Egymás titkait tudva, dominálják egymást.

Vívni szép, de csellel, ármánnyal, kín.

Jó keresetük a susogóknál, hol a ház oszol.

Sámsonné szeretője, hogy interesszáljon, hideget játszik.

A selyembogár megcsinálja szép szövetét; hogy használhassuk, meg kell ölni.

Midőn haldokol, megvallja bűneit fiának, ez utálja.

A király s királyné kísérete civódnak.

A pap: Csalatni akar a világ, - csalódjon.

Szeretik egymást, mégis boldogtalanok.

A kutyának az ő fogta nyúlból egy csontot dobna ki, s kizárják.

S a kőnek nem dicsőség, melyen egy nagy ember bukik.

A trón ragyog kedvesen, de mi ismerjük, rossz faszék. -

A barátságban nem hisznek, s mégis azt mondják a gazok: Oh, hisz mi jó barátok vagyunk. Csalják egymást, alvással, elbújással.

A nő ügyel, hogy szép állásban legyen, mikor meghal. *(Sámson-Nápolyi Johanna.)*

A gyűlésen kineveti a gondnokokat.

Éva is mosolyogva adta az almát.

„Taranto, tudsz-e szeretni? Nem, te sem tudsz.” Taranto szól a végén: Miért sírsz.

Szívén keresztül gondol. *(Nápolyi Johanna.)*

Lelkiismeret, könny, ki kormányozna akkor.

Itt vagyok boldog, ha a királyt levetkezem.

A gond ráncokat növeszt, el vele.

A férfi föld urának hiszi magát, lássuk.

A nő vágya a férfival nem versenyezhet, oly lent jár.

Férje nagyságától megrendül.

Legédesebb, midőn vesztét határozta.